

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKLULTA HUMANITNÍCH STUDÍÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Tereza Kudláčková, DiS.

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Sociální pracovník a střídavá péče o dítě v praxi

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Vypracovala:
Tereza Kudláčková, DiS.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sociální pracovník a střídavá péče o dítě v praxi zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 15. 4. 2011

Tereza Kudláčková, DiS.

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině a příteli za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Tereza Kudláčková, DiS.

OBSAH

ÚVOD	- 2 -
I. TEORETICKÁ ČÁST	- 5 -
1. Vymezení základních pojmů	- 6 -
2. Výkon rodičovské zodpovědnosti	- 7 -
2.1 Úloha sociálního pracovníka v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti	- 10 -
2.2 Kompetence pracovníka OSPOD a povinnosti rodičů	- 12 -
3. Střídavá a společná výchova	- 14 -
4. Střídavá výchova v podmínkách naší společnosti	- 20 -
5. Pracovník OSPOD a střídavá výchova v praxi	- 26 -
5.1 Dohoda rodičů	- 28 -
5.2 Střídavá výchova v případě nesouhlasu jednoho z rodičů	- 30 -
6. Právní dítěte a jeho váha	- 34 -
7. Možná řešení nápravy vztahů mezi rodiči v Brně	- 39 -
8. Znalecký posudek	- 43 -
II. PRAKTICKÁ ČÁST	- 49 -
9. Metodika průzkumu	- 50 -
9.1 Vymezení cíle průzkumu, metody a techniky sběru dat	- 50 -
9.2 Střídavá výchova u dětí předškolního věku	- 51 -
9.3 Střídavá výchova u dětí mladšího školního věku	- 61 -
9.4 Střídavá výchova u dětí staršího školního věku	- 71 -
ZÁVĚR A DISKUZE	- 81 -
RESUMÉ	- 84 -
ANOTACE	- 86 -
POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	- 87 -

ÚVOD

Novela zákona o rodině v roce 1998 zakotvila do rodinného práva novou variantu úpravy práv rodičů k nezletilému dítěti pro dobu před a po rozvodu manželství – společnou a střídavou výchovu. Do této doby soud svěřoval děti pouze do výlučné výchovy matce či otci a druhému z rodičů, který neměl dítě ve výchově, stanovil adekvátní výživné, případně mu vymezil rozsah styku s dítětem, pokud se rodiče nebyli schopni na tomto dohodnout. Zakotvení střídavé a společné výchovy v zákoně znamenalo velký průlom v porozvodové péči o dítě a zdůraznilo právo dítěte na péči obou rodičů.

Pracovníci orgánu sociálně – právní ochrany dětí se s návrhy na svěření dítěte do střídavé výchovy neseťkávají příliš často, i přesto není možné si nevšimnout, jak se vyvíjí a mění podmínky, za kterých pracovník orgánu sociálně – právní ochrany dětí navrhuje soudu svěření dítěte do střídavé výchovy obou rodičů a za jakých okolností je soud schopen o ní skutečně rozhodnout.

Z počátku byla idea střídavé výchovy jednoznačná. Dítě má dva milující rodiče, kteří se sice rozvádí, ale i nadále se chtějí dohromady podílet na výchově společného dítěte a relativně překonali vzájemné konfliktní vztahy. Chápu nepostradatelnost druhého rodiče pro výchovu dítěte a jsou schopni se v jeho zájmu domlouvat.

V současné době soud svěří dítě i třeba útlého věku do střídavé výchovy obou rodičů, i když jeden z nich s touto formou výchovy nesouhlasí, má výhrady nejen k výchovné způsobilosti toho druhého rodiče, ale i k jeho osobě jako takové. Znalci z oboru psychologie můžou i za těchto podmínek soudu doporučit, aby o střídavé výchově rozhodl. OSPOD je v pozici kolizního opatrovníka, který hájí zájmy dítěte a k návrhu rodičů zaujímá u soudního jednání stanovisko. Může střídavou výchovu doporučit anebo naopak navrhnout jinou formu výchovy. Pracovník OSPOD je oprávněn navrhopvat soudu vypracování znaleckého posudku, výslech dítěte u soudního jednání a jiné provádění důkazů v zájmu nezletilého.

Cílem bakalářské práce je seznámit s problematikou spojenou se soudním řízením o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti z pohledu pracovníka orgánu sociálně – právní ochrany dětí a vysvětlit, jaká je jeho úloha v tomto řízení.

Cílem praktické části je potvrdit nebo vyvrátit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích.

Konkrétně se práce zaměřuje na jednu z forem výchovy – střídavou výchovu/péči a s ní spojená dilemata, která pracovník orgánu sociálně – právní ochrany dětí řeší při posuzování její vhodnosti.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole jsou vysvětleny některé základní pojmy.

V druhé kapitole je citována a vysvětlena problematika výkonu rodičovské zodpovědnosti ve vztahu k její právní úpravě, zpracován přehled rozhodnutí opatrovnických soudů ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem na území ČR od roku 1998 a následně objasněna úloha sociálního pracovníka ve výše uvedeném soudním řízení i postavení orgánu sociálně – právní ochrany dětí jako takového.

Třetí kapitola je zaměřena pouze na jednu z forem výchovy a současně hlavní téma bakalářské práce – střídavou výchovu. Jsou zde vyjmenovány podmínky, za kterých střídavou výchovu realizovat lze a podmínky, které mohou realizaci střídavé výchovy komplikovat.

Další část teoretické části popisuje, jaký je pohled naší společnosti na střídavou výchovu a jak nezletilé dítě rozvod rodičů prožívá. Neboť to jakým způsobem společnost střídavou výchovu vnímá, ovlivňuje názor nezletilých dětí na střídavou výchovu a následně i činnost pracovníka orgánu sociálně – právní ochrany dětí.

Pátá kapitola bakalářská práce se již konkrétně věnuje pohledu sociálního pracovníka na střídavou výchovu rodičů v případě, že se rodiče spolu na této formě výchovy dohodnou a naopak, jak sociální pracovník posuzuje vhodnost střídavé výchovy navrhané jen jedním z rodičů.

Další kapitola se věnuje váze přání nezletilého dítěte pro sociálního pracovníka i soudy a případná úskalí, která jsou s pohovorem či výslechem nezletilého dítěte spojená. Předposlední kapitola obsahuje přehled zařízení ve městě Brně, jež může sociální

pracovník rodičům doporučit, a která se snaží napravit vztahy mezi rodiči v zájmu nezletilého dítěte, případně ulehčit realizaci střídavé výchovy.

Poslední osmá kapitola teoretické části se věnuje funkci znaleckého posudku, neboť v případě, že vztahy mezi rodiči se nepodaří napravit a i nadále mezi nimi pokračuje boj o dítě, soud rozhodne o vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie či psychiatrie, který je hlavním důkazem o výchovné způsobilosti rodičů a o jejich výchovných předpokladech. Znalecký posudek by měl ve svém výsledku pracovníkovi OSPOD odpovědět na otázku, zda – li je střídavá výchova v zájmu tohoto konkrétního dítěte.

V teoretické části jsou citovány právní normy, které jsou zvýrazněny kurzívou. Vlastní příspěvek autorky bakalářské práce je psán nezvýrazněnou kurzívou.

Devátá kapitola bakalářské práce obsahuje praktickou část. Cíl praktické části je naplňován kvalitativní metodou, konkrétně jedním z jeho přístupů - případovou studií. Metodologická část práce obsahuje dohromady 9 případových studií. Každá podkapitola metodologické části obsahuje 3 případové studie zaměřené na děti předškolního, mladšího a staršího školního věku.

V závěru každé podkapitoly je dílčí závěr, kde je potvrzen anebo vyvrácen názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích.

Bakalářské práce je psaná metodou obsahové analýzy dokumentů, neboť byla využita odborná literatura, zákonné normy, opatrovnické spisy nezletilých dětí i vlastní zkušenosti a názory, které získala autorka bakalářské práce z praxe.

Vzhledem k tomu, že pracovník orgánu sociálně – právní ochrany dětí vykonává sociální práci, má tato bakalářská práce svůj přínos i pro sociální pedagogiku, neboť cíl těchto oborů je stejný tj. odhalení sociálního problému a jeho vyřešení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení základních pojmů

Rodičovská zodpovědnost - „pojem rodičovská zodpovědnost je v českém právním řádu zakotven v zákonu o rodině, který jej vymezuje jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, zastupování nezletilého a dále i práva a povinnosti související se správou jeho jmění“. (Motejl, a kol., 2007, s. 42)

Práva a povinnosti rodičů plynoucí z výkonu rodičovské zodpovědnosti náleží oběma rodičům, v případě rozvodu a často i rozchodu rodičů o právech a povinnostech toho kterého rodiče rozhoduje soud.

Orgán sociálně – právní ochrany dětí - „státní orgán, který je od roku 2003 součástí obecního úřadu s rozšířenou působností (předtím byl součástí okresního úřadu) a zabezpečuje sociálně – právní ochranu dětí (z.359/1999). Sociální pracovníci působící v tomto oddělení mj. zastupují děti ve funkci opatrovníka při soudních jednáních o úpravě poměrů tohoto dítěte, při rozhodování o návrhu na náhradní rodinnou péči (včetně ústavní výchovy), při určování otcovství a v dalších případech týkajících se zájmů a práv dítěte.“ (Matoušek, 2003, s. 137)

Zájem dítěte - „předním hlediskem sociálně – právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte, který musí být základním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními a zákonodárnými orgány“. (Motejl, a kol., 2007, s. 14)

Střídavá výchova / péče - „péče o dítě po rozvodu, při níž se rodiče střídají“. (Matoušek, 2003, s. 229)

Dítě/nezletilý - „člověk mladší 18 let...Zájmy dítěte jsou chráněny zákony a dalšími předpisy“. (Matoušek, 2003, s. 53)

2. Výkon rodičovské zodpovědnosti

„Rozvod se stal zcela běžnou záležitostí. Otrásl pocitem bezpečí u většiny lidí. Když se manželská dvojice rozhodne pro rozvod, má před sebou celou řadu rozhodnutí. Nejdůležitější rozhodnutí a často také nejbolestivější se týkají dětí. Kde by děti měly žít? Kdo za ně ponese odpovědnost? Komu budou podle práva a zákonů svěřeny do péče.“ (Bakalář, 1995, s. 13)

Pracovník OSPOD je díky svému zaměstnání denně postaven před výše uvedené dilema. Ve většině případů jsou rodiče schopni se dohodnout, který z nich bude nezletilé dítě vychovávat, jak se bude ten druhý s dítětem stýkat a jaká částku výživného odpovídá potřebám dítěte a možnostem rodiče. Existuje ale i řada rodičů, kteří se domluvit nemohou anebo nechtějí. V takovém případě je úkolem pracovníka OSPOD zjistit, které výchovné prostředí je pro zdárný vývoj dítěte lepší – u matky, u otce anebo ve střídavé či společné výchově rodičů.

O tom, kterému z rodičů budou nezletilé děti svěřeny do péče rozhoduje v České republice soud a to na základě § 26 odst. 1 Zákona č. 94./1963 Sb., o rodině, který uvádí:

„Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu“.

Opatrovnické soudy také vychází z § 26 odst. 4 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině:

„Při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.“

Z výše uvedených §§ ZOR vyplývá, že soudy mohou svěřit nezletilé dítě na dobu před a po rozvodu manželství rodičů do péče matky či otce. Od roku 1998 mají soudy další možnost a to na základě § 26 odst. 2 ZOR svěřit nezletilé děti do společné popřípadě střídavé výchovy obou rodičů. Pokud se ve výchovné způsobilosti rodičů objevují nedostatky, které mají negativní vliv na zdárný vývoj dětí, mohou soudy na základě § 45 odst. 1 Zákona o rodině svěřit nezletilé dítě do péče jiné fyzické osoby než rodiči – většinou se jedná o prarodiče nebo jinou fyzickou osobu dítěti blízkou. V nejzávažnějších případech může soud nařídit ústavní výchovu.

Holub, a kol. (2007, s. 138) uvádí, že: „Podmínkou svěřením dítěte do výchovy jiného občana či společné výchovy manželů, je zájem dítěte. Důvodem pro takové výchovné opatření mohou být nedostatky ve výchově rodičů.“

Soud může také upravit práva a povinnosti nesezdaných rodičů k nezletilému dítěti případně práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti do rozvodu jejich manželství a to na základě § 50 ZOR: *„Nežijí – li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou - li se o úpravě výchovy a výživy dítěte rozhodne soud o tom, komu z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy a současně o výživném, kterým je povinen přispívat na výchovu dítěte rodič, který dítě ve výchově nemá“.*

Na rozhodování o výchově a výživě nemá uzavřené manželství žádný vliv. (Novák, Průchová, 2007)

Na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti, portal.justice.cz, 16. 11. 2010 je možné zjistit, jak okresní soudy na území České republiky rozhodují v řízení o nezletilých dětech. Ročenka vždy obsahuje údaje za rok minulý.

V roce 1999 bylo po rozvodu svěřeno 20 161 nezletilých dětí do péče matky, 1 500 do péče otce, **28 do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 105 do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2000 bylo 17 915 nezletilých dětí svěřeno do výchovy matky, 1 411 do výchovy otce, **304 do společné či střídavé výchovy obou rodičů** a 86 do péče jiné fyzické osoby než rodiči. **V roce 2001** bylo 19 791 nezletilých dětí svěřeno do péče matky, 1 613 do péče otce, **416 dětí do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 127 dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2002 bylo 19 929 nezl. dětí svěřeno do výchovy matky, 1 612 do péče otce, **444 dětí do společné či střídavé výchovy obou rodičů** a 100 dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2003 bylo 20 415 nezl. dětí svěřeno do péče matky, 1 809 do péče otce, **488 do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 105 dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2004 bylo 20 203 nezl. dětí svěřeno do výchovy matky, 1 807 do výchovy otce, **506 do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 89 do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2005 bylo 19 845 nezl. dětí svěřeno do výchovy matky, 1 791 do výchovy otce, **539 dětí do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 97 do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2006 bylo 26 276 nezl. dětí svěřeno do výchovy matky, 2 109 do výchovy otce, **807 do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 103 dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2007 bylo 26 081 dětí svěřeno do výchovy matky, 2 134 do výchovy otce, **1 049 do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 75 dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2008 bylo 16 630 nezl. dětí svěřeno do výchovy matky, 1 736 do výchovy otce, **860 do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 77 dětí do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

V roce 2009 bylo 16 212 dětí svěřeno do výchovy matky, 1 622 do výchovy otce, **1 088 dětí do střídavé či společné výchovy obou rodičů** a 79 do péče jiné fyzické osoby než rodiči.

Z výše uvedených údajů je možné pozorovat nárůst rozsudků soudů o střídavé či společné výchově obou rodičů od roku 2006.

Ve většině případů jsou nezletilé děti svěřovány do výchovy matce, do péče otce v méně případech a nejméně četnou variantou je střídavá péče případně společná péče rodičů.

2.1 Úloha sociálního pracovníka v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti

„Základním úkolem orgánu sociálně – právní ochrany dětí je ochrana zájmů dítěte. Sociální pracovníci nadále již pouze pracovníci OSPOD sledují situaci tak či onak ohroženého dítěte a mohou využít zákonných opatření k nápravě situace. Nejčastěji jde o pohovor s rodiči, který směřuje k dodržování dohod mezi nimi, dobrých mravů a dodržování soudního rozhodnutí. Postavení, činnost a pravomoci orgánu sociálně právní ochrany dětí jsou upraveny speciálním zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Činnost OSPOD směřuje k ochraně práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, k ochraně jeho oprávněných zájmů včetně ochrany jeho jmění a také činnost směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Výkon této činnosti dle zákona vykonávají krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodní ochranu dětí.“(Novák, Průchová, 2007, s. 86)

Bakalářská práce je zaměřena pouze na výkon OSPOD v případě rozvodového řízení, tuto funkci obvykle vykonávají obecní úřady s rozšířenou působností.

Pracovník OSPOD vystupuje v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti v pozici **kolizního opatrovníka**, který hájí zájmy dítěte na základě § 37 odst. 1 a 2 Zákona o rodině: „**Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde – li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí těchž rodičů.**

Nemůže – li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo určitém právním úkonu zastupovat.

Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně – právní ochranu dětí.“

Holub, a kol. (2007, s. 106) toto ustanovení vysvětluje následujícím způsobem: „Protože v rodinných vztazích může nastat kolize zájmů, stanoví zákon, že v takovém případě nemůže žádný z rodičů dítě zastupovat. Podmínkou není, aby skutečně nastal střet zájmů, ale postačí jen možnost tohoto střetu. Nezletilé dítě proto musí mít vždy kolizního opatrovníka v řízení o určení výchovy a výživy.“

Tímto se pracovník OSPOD stává ze zákona účastníkem řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti.

„Právě činnost kolizního opatrovníka je činností, kterou pracovníci OSPOD vykonávají velmi často. V případě rozvodového řízení je touto funkcí pověřen úřad s rozšířenou působností. Místní příslušnost takového úřadu se řídí místem bydliště dítěte. Například pokud dítě trvale bydlí na území Statutárního města Brna, Městský soud v Brně ustanoví opatrovníkem Statutární město Brno. Konkrétní funkci pak vykonává úřad s rozšířenou působností v konkrétní městské části, kde je dítě hlášeno k trvalému pobytu. Konkrétní pracovník úřadu pak prochází celým případem nezletilého dítěte, tj. je v kontaktu s rodiči, provádí potřebná šetření a účastní se také jako zástupce nezletilého dítěte všech soudních jednání. Pokud pracovník OSPOD vykonává svou funkci odpovědně, může výrazně přispět nejen k urovnání případných sporů mezi rodiči, ale zejména přispět k tomu, aby u soudního jednání bylo zohledněno vše, co je třeba zohlednit.“ (Novák, Průchová, 2007, s. 87)

Příslušný opatrovníkový soud, v podmínkách Statutárního města Brna se jedná o Městský soud v Brně, který sídlí na adrese Brno, Polní 39, zašle usnesení o ustanovení opatrovníka na příslušný úřad dle trvalého bydliště dítěte a toto usnesení je přiděleno konkrétnímu pracovníkovi OSPOD. Současně je opatrovníkovi zaslán i návrh rodiče na výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti či dětem. Soud také doručí opatrovníkovi předvolání k soudnímu jednání, kde mu uloží povinnost předložit zprávu o rodinných a výchovných poměrech dítěte. Součástí této zprávy by mělo být i stanovisko opatrovníka k návrhu matky nebo otce případně k dohodě rodičů.

2.2 Kompetence pracovníka OSPOD a povinnosti rodičů

Povinnost rodičů spolupracovat s OSPOD vyplývá ze Zákona o sociálně právní ochraně dětí § 53 odst. 2: „*Zákon zavazuje také rodiče a další osoby odpovědné za výchovu dítěte, aby se na výzvu příslušného orgánu sociálně – právní ochrany dostavovali k osobnímu jednání, předložili listiny a další doklady a poskytovali nezbytné informace, je – li jich třeba pro výkon sociálně právní ochrany a umožnili návštěvu zaměstnance orgánu sociálně právní ochrany v bytě nebo jiném prostředí kde dítě žije.*“

Na základě výše uvedeného § může pracovník OSPOD provést sociální šetření v místě bydliště dítěte, navštívit dítě i ve škole a zjišťovat potřebné informace od institucí.

Špeciánová (2005, s. 8) k tomuto oprávnění orgánů sociálně právní ochrany dětí uvádí: „Zákon o SPO upravuje **obecnou oznamovací povinnost** pro státní orgány, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti. Tyto subjekty jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na které se sociálně – právní ochrana dětí zaměřuje. Tyto subjekty jsou povinny sdělit tyto údaje bezplatně, nebrání – li tomu jiný zvláštní předpis a na výzvu sociálně – právní ochrany dětí.“

Pokud rodiče s OSPOD nespolupracují, může jim být uložena i pokuta dle § 53 odst. 5 zákona o sociálně – právní ochraně dětí. Uložení pokuty je ovšem až krajní řešení a přistupuje se k němu až po mnoha pokusech o navázání spolupráce s rodiči. (Novotná, Burdová, 2007)

Pracovník OSPOD může v krajních případech vydat i rozhodnutí podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociální právní ochraně dětí a zákona č. 500/2004 Sb. správní řád ve znění pozdějších předpisů. Právě tímto rozhodnutím může být rodiči uložena pokuta, výchovné opatření případně povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení.

Výše uvedená možnost není pracovníky OSPOD využívána často, neboť velmi složitá je vymahatelnost těchto rozhodnutí. Navíc otázkou zůstává, zda – li uložení pokuty sociálně slabé rodině je v zájmu nezletilých dětí.

Cílem výše uvedeného textu bylo zakotvit problematiku výkonu rodičovské zodpovědnosti jako celku z pohledu pracovníka OSPOD.

3. Střídavá a společná výchova

Před rokem 2006 existovalo jen velmi málo případů, kdy soud svěřil nezletilé dítě do střídavé výchovy rodičů, aniž by se rodiče na tomto byli schopni dohodnout. Také postoj kolizního opatrovníka ke střídavé výchově byl mnohem jednoznačnější než nyní. Pokud se rodiče na střídavé výchově nedohodli, opatrovník tuto variantu výchovy neshledával v zájmu dítěte. Je pravdou, že jen velmi málo rodičů mělo a má zájem o střídavou výchovu. Kdyby se k této otázce mohly vyjádřit děti, možná by si střídavou výchovu alespoň rády vyzkoušely. Po roce 2006 došlo ke změně v posuzování vhodnosti střídavé výchovy a to ze strany jak soudu, tak kolizního opatrovníka.

Nezletilé dítě lze svěřit do střídavé výchovy obou rodičů na základě § 26 odst. 2: „Jsou – li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají – li o výchovu zájem, může soud svěřit nezletilé dítě do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je – li to v zájmu dítěte a budou – li tak lépe zajištěny jeho potřeby“.

Dle Motejla, a kol. (2007, s. 49) výše uvedený § 26 odst. 2 jednoznačně uvádí, že pouze soud může rozhodnout o svěření nezletilého dítěte do střídavé výchovy obou rodičů. Další právní podmínky takové úpravy výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti jsou dle ZOR:

- dobrá výchovná způsobilost obou rodičů,
- zájem rodičů dítě vychovávat,
- zájem dítěte,
- nejlepší možné řešení výkonu rodičovské zodpovědnosti.

Nyní je na místě vysvětlit, co tedy střídavá výchova/péče ve skutečnost pro dítě znamená.

„**Střídavá výchova** znamená, že dítě bude svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče. Soud současně vymezí práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích. Je nutno náležitě zvážit, v jakých intervalech by střídání mělo probíhat, aby takové uspořádání nejlépe vyhovovalo jak dítěti tak, ostatním členům rodiny. Kladné poznatky zkušenosti přinesla soudní praxe se střídáním výchovy po měsících, zejména v počátečním období po účinnosti této právní úpravy, je však možné **dohodnout** delší i kratší časové intervaly.“ (Holub, a kol., 2007, s. 64)

Dle Motejla, a kol. (2007, s. 48): „Lze střídavou výchovu dítěte vymezit jako takovou péči rodičů o dítě, kdy oba výchovně způsobilí rodiče, kteří mají o výchovu dítěte zájem a osvědčili subjektivní poměry vhodné pro výchovu a zdárný vývoj dítěte, se v péči o dítě v pravidelných časových intervalech střídají a tento způsob se ukázal být pro dítě vhodným. Zákon nikde neřeší, po jakých intervalech by se rodiče měli ve výchově střídát. V praxi zatím převládá model po měsíci, soudy však **schvalovaly i dohody** o střídavé výchově po týdnu především u dítěte útlého věku.“

Špeciánová (2005, s. 8-9) ve svém výkladu Zákona o rodině uvádí, že: „Střídavá výchova spočívá v tom, že dítě žije po určitou předem stanovenou dobu s každým z rodičů. **Je třeba zdůraznit, že střídavá výchova není vhodná pro každé dítě. Je třeba, aby soud zodpovědně zhodnotil i schopnost rodičů domluvit se ve věcech týkajících se dítěte. Pokud rodiče nejsou schopni domluvit se na věcech týkajících se jejich dítěte, zpravidla nelze předpokládat zdárný průběh střídavé výchovy.** Časové intervaly, ve kterých je střídavá výchova realizována, by měla záviset na věku dítěte, jeho osobnosti a vztahu ke každému rodiči.“

*V § 26 odst. 2 Zákona o rodině není zmíněno, že rodiče by se měli u soudního řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti na střídavé výchově dohodnout. Autoři výše uvedeného textu ovšem často zmiňují v souvislosti se střídavou výchovou termín **dohoda**.*

V praxi pracovníků OSPOD to tedy znamená, že pokud jeden z rodičů navrhuje svěřit dítě do střídavé výchovy rodičů a druhý s tímto radikálně nesouhlasí a má k tomuto vážné důvody, opatrovník se nemůže domnívat, že taková úprava výkonu rodičovské zodpovědnosti je v zájmu dítěte. Myšlenka střídavé výchovy byla revoluční a její základ vycházel z práva dítěte na péči obou jeho rodičů, která vyplývá z čl. 18 Úmluvy o právech dítěte a také § 4 Zákona o rodině. Zákonodárci možná ale nepředpokládali, že za dalších 10 let budou vztahy mezi rodiči v rozvodovém řízení mnohem více konfliktní až patologické a za těchto okolností se střídavá výchova může stát zbraní v rukou rodičů proti jejich dítěti.

„Odlišné řešení představuje pojem **společná výchova**. Z poznatků praxe vyplývá, že řada nesezdaných rodičů, popř. rodičů po rozvodu jejich manželství, zůstává i nadále v určité formě společného soužití. Za těchto okolností se nejeví jako účelné svěřit dítě do výchovy pouze jednomu z rodičů a druhého tak právně omezit ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti, když faktický výkon práv a povinností z tohoto vztahu vyplývající zůstává u obou rodičů přibližně stejný. Konečně také tento způsob přispívá k zajištění práva dítěte na výchovu ze strany obou jeho rodičů a práva rodičů v co nejširší míře se podílet na ovlivňování a spoluvytváření osudu svého dítěte. V takovém případě vzniká otázka, zda – li soud bude rozhodovat o výživném tak, že výživné nestanoví, anebo určením konkrétní částky jednomu anebo oběma rodičům. Autoři se kloní k názoru, že je možné rozhodnout o výživném i v případě společné výchovy, ale existuje i názor opačný, neboť společná výchova zahrnuje i společnou úhradu materiálních potřeb dítěte.“ (Holub, a kol., 2007, s. 65)

Novák a Průchová (2007, s. 68) dodává, že pro svá specifika je tato forma výchovy řešením ojedinělým.

Pracovníci OSPOD se s návrhem nebo rozhodnutím soudu o společné výchově nezletilého dítěte setkávají jen velmi zřídka. Neboť tato forma výchovy předurčuje, že rodiče spolu i nadále budou bydlet ve společné domácnosti a v podstatě se na jejich soužití po rozvodu či rozchodu nic nemění.

Společná výchova klade na rodiče mnohem vyšší požadavky než střídavá výchova, které se v určitých attributech se střídavou výchovou shodují. Z důvodu velmi malé četnosti společné výchovy se další část práce věnuje pouze střídavé výchově, jejíž realizace v praxi může naznačit, že zdárná aplikace společné výchovy může být velmi obtížná.

Nyní je na místě uvést, za kterých okolností střídavou výchovu realizovat lze a které okolnosti jí neprospívají.

„Střídavá výchova je v zájmu nezletilého dítěte a je nejlepší možnou formou výchovy, pokud rodiče vzájemně spolupracují, shodnou se i v technických a materiálních záležitostech a jsou schopni nést zmínky jeden o druhém (zejména ze strany dítěte) bez negativních komentářů a absence rizika negativních zásahů ze strany dalších blízkých osob, např. prarodičů na straně obou rodičů dítěte. Úlohou pracovníka OSPOD by mělo být zjištění, zda na straně rodičů jsou dány přiměřené osobnostní rysy s přinejmenším průměrnou a rozvodem nenarušenou schopností kooperace.“ (Motejl, a kol., 2007, s. 49 - 50)

Dle Warshaka (1995, s. 200) lze střídavou výchovu realizovat za těchto okolností:

- oba rodiče jsou si vědomi důležitosti toho druhého pro dítě,
- nemají k výchovné způsobilosti druhého rodiče žádné závažné výhrady,
- bydliště obou rodičů se nachází blízko sebe,
- souhlas obou rodičů se střídavou výchovou,
- schopnost spolupracovat s druhým rodičem,
- reagovat flexibilně na vzniklé situace, které výchova dítěte přináší,
- schopnost rodičů v dostatečné míře komunikovat,
- nezatahovat své dítě do svých sporů,
- finanční odpovědnost k tomu druhému rodiči,
- řádné dodržování finančních závazků.

Naopak střídavá výchova dle Warshaka, (1995, s. 200) selhává pokud:

- se jeden z rodičů nemůže o dítě přiměřeně starat,
- jeden z rodičů je proti takovému uspořádání,
- bydliště rodičů jsou od sebe vzdálená,
- mezi rodiči je silné nepřátelství i přes mediační péči,
- rodiče používají dítě jako zbraň proti druhému rodiči.

„Svěření dítěte do střídavé péče rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivality, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu obou rodičů k dítěti a téhož vztahu dítěte k oběma rodičům. Toto řešení má být odrazem postulátu společné odpovědnosti za další osud dítěte, rovnoprávnosti rodičů při výchově i v době po rozvodu a přání dítěte udržovat stálý a častý kontakt s oběma svými rodiči. Podmínkou je nepochybně společná vůle rodičů, popř. dítěte po takové úpravě. Každý z rodičů si má být vědom výchovných kvalit toho druhého rodiče a jeho nepostradatelností pro další výchovu dítěte.“ (Holub, a kol., 2007, s. 64)

„Rozhodnutí o svěření dítěte do střídavé výchovy nesmí být řešením problémů vzájemných vztahů jeho rodičů, ani ústupkem vzájemné neschopnosti rodičů spolu komunikovat a dohodnout se v otázkách výchovy dítěte a řádného styku dítěte s rodičem, s nimž nežije ve společné domácnosti. Takové rozhodnutí musí být odrazem či vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti a to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Překážkou rozhodnutí soudu o svěření nezletilého dítěte do střídavé výchovy rodičů je i neschopnost rodičů dohodnout se na jednotném výchovném postupu a podmínkách střídavé výchovy. Jak již judikoval Ústavní soud, není v takových případech podstatná otázka, proč rodiče nejsou schopni spolu spolupracovat a komunikovat, nýbrž to, že jim v daném případě chybí ochota a vyspělost v zájmu nezletilého dítěte spolu kooperovat.“ (Motejl, a kol., 2007, s. 50)

Z výše uvedeného textu autorů vyplývá, na co by se měl pracovník OSPOD při svém šetření pro soud zaměřit – je to vzájemná schopnost rodičů komunikovat, spolupracovat a ochota domlouvat se na záležitostech týkajících se dítěte. Neméně důležitá je i blízkost bydlišť rodičů a postoj rodičů i nezletilého dítěte ke střídavé výchově. Mohlo by se zdát, že podmínky pro svěřeni nezletilého dítěte do střídavé výchovy jsou jednoznačné. Bohužel tomu tak není, každý případ je individuální, každé dítě má jiné potřeby a ani přání dítěte i třeba rodičů nemusí být pro soud i pracovníka OSPOD rozhodující.

Mezi rodiči panuje velká nedůvěra ke střídavé výchově a nezbývá než souhlasit s názorem Nováka publikovaném v časopise Právo a rodina 11/2010-12. ročník, že střídavá výchova sice rozšířila možnost porozvodového uspořádání péče o dítě, avšak ve srovnání s výlučnou výchovou jednoho z rodičů, je toto řešení využíváno jen minimálně, i když je střídavá a společná výchova zakotvena v našem právním systému poměrně dlouhou dobu.

Následující kapitola se hlouběji zaměřuje na povědomí rodičů o střídavé výchově.

4. Střídavá výchova v podmínkách naší společnosti

„Střídavá výchova byla psychology poměrně dlouhou dobu považována za záležitost spornou, importovanou ze zahraničí, tj. v našich podmínkách málo realizovatelnou. Obdobný přístup zaujímali i klienti poradenských služeb. V prvních zhruba 5 letech po roce 1998 neměla drtivá většina rodičů konzultujících v manželské poradně o střídavé péči ani základní informace. Rodiče a priori prezentovali dva základní problémy, nedůvěra v kooperaci s druhým rodičem a důraz na možné bytové problémy. Nedůvěra v kooperaci s druhým rodičem přetrvává. Naopak argumenty o nemožnosti získat bydlení umožňující dítěti navštěvovat v rámci „střídání“ stejnou školu i mimoškolní aktivity, včetně zachování kamarádských kontaktů, se objevují méně často. Bytová otázka zřejmě přestává být v daných souvislostech problémem. Společnou výchovu považují rodiče za fakticky nemožnou a vůbec ji nezvažují.“ (Novák, Právo a rodina 11/2010-12. ročník, s. 15)

Rodiče často uvádí na OSPOD i u soudního jednání řadu důvodů, proč by dítě nemělo být svěřeno do střídavé výchovy obou rodičů. Pracovník OSPOD musí být schopen tyto názory vyvracet, případně je připustit, a proto potřebuje znát názor odborníka.

Mezi nejčastější argumenty dle Nováka (Právo a rodina č. 6/2010 - 12. ročník) patří:

- **Dítě nebude nikam patřit, nebude mít domov.**

Autor textu se domnívá, že dítěti je odmalička vštěpována povinnost dělit se např. se sourozenci, kamarády, a proto pro dítě nebude problémem pochopit, že se rodiče budou o něho dělit. **Podmínkou je, že rodiče s touto formou výchovy souhlasí.**

- **Z dítěte bude tulák, nebude vědět, kam se má vrátit.**

Autor textu namítá, že ve většině případů soudy rozhodují o střídavé výchově v intervalu jednoho týdne. Pro dítě je jeden týden dostatečně dlouhá doba, aby se v prostředí rodiče aklimatizovalo.

- **Při měsíčním pobytu u otce se dítě přizpůsobí jeho výchovnému stylu a odvykne si obdobnému výchovnému stylu matky. Dítě nebude vědět čím je.**

Odpověď autora textu je taková, že střídání dítěte po měsíci je skutečně dlouhý a ne ideální interval. Vhodnější je střídání po týdnu. Dle poznatků psychologa, si delší časový interval střídání přeji rodiče, kteří se s daným stavem výchovy těžko smiřují. **Novák zdůrazňuje, že nedostatečné ztotožnění rodiče s daným řešením je pochopitelně komplikací a někdy dokonce kontraindikací.**

- **Střídavá výchova je legalizací nejednotnosti ve výchově.**

Jeden týden bude dítě slyšet od otce, jak ho matka okradla a že je samý chlap a další týden bude dítě slyšet, jak otec okradl matku. Dle názoru psychologa takový stav není v zájmu dítěte. Stejně tak jak dítě nemůže být týráno a zneužíváno, nemůže být ani vystavováno zásadním výchovným chybám. Pokud soud rozhodne o střídavé výchově, musí mít jistotu přijatelných výchovných podmínek pro dítě u obou rodičů. **Z tohoto důvodu není autor tohoto textu zastáncem autoritativního příkazu střídavé výchovy. Rodiče musí být přesvědčeni, že dané řešení je ku prospěchu dítěte a ne další pokračování rozvodového boje.**

- **Dítě nemůže svěřit na celý týden otci. Neumí se o něho postarat.**

Psycholog uvádí, že ženy často podceňují schopnost muže postarat se o domácnost. Mužský způsob vedení domácnosti je často odlišný, ale to neznamená, že je horší. Muži často předstírají, že se nedokážou o domácnost postarat, ale je to pouze účelové jednání. Stejně tak, pokud se otcové v období manželství příliš nezajímají o dítě, může se jejich postoj i hierarchie hodnot díky nastalé situaci změnit. Mnohého si člověk v životě začne vážit až v situaci ohrožení.

„Představa některých rodičů je taková, že nezletilé dítě může být do střídavé výchovy svěřeno v každém věku. To je omyl, reálně lze při respektu k patřičným podmínkám pro rozvoj dítěte **tuto formu výchovy uskutečnit nejdříve v předškolním věku**, tj. v období, kdy dítě dochází do mateřské školy.“ (Novák, Právo a rodina č. 11/2010 – 12. ročník, s. 17)

„U matek je často zaznamenávána biologická preference a obavy z okolí. Názor „dítě patří matce“ je v naší společnosti silně zakořeněn. Objevuje se napříč vzdělanostním spektrem. Má podobu nejčastěji individuální osobní zásady. Nezanedbatelný vliv má i forma sociálního nátlaku. Mezi stále ještě zakořeněné mýty patří názor „po rozvodu nedostane dítě jen narkomanka, prostitutka, nebo krkavčí matka“. Obava, že střídavá péče bude vnímána jako potvrzení přinejmenším „poloviční problematičnosti“ v rámci výše zmíněného, může být velká. Situace je mnohdy vnímána jako neštěstí, trvalý zdroj stresu. Klasik české dětské psychologie prof. Z. Matějček konstatoval: „To nejlepší, co může otec pro své dítě udělat, je učinit jeho matku šťastnou.“ V souvislosti s rozvodem však nelze mluvit o štěstí. Je vhodné přihlédnout k frustrační toleranci, respektive ještě únosné, tj. snesitelné míře neštěstí. Ta je však subjektivní.“ (Právo a rodina č. 11/2010 – 12. ročník, s. 18)

Při posuzování vhodnosti střídavé výchovy je nezbytné zajímat se o názor rodičů, ale neméně důležité je zabývat se prožíváním nezletilého dítěte, v jehož zájmu by střídavá výchova měla být. Níže uvedený text se bude zabývat prožíváním nezletilého dítěte v rozvodové situaci, jak se vlastně dítě cítí. Pracovník OSPOD by měl být obeznámen s odbornou literaturou, která prožíváním dětí popisuje.

Matoušek (2005, s. 65) uvádí: „Rozvod rodičů vlastních či nevlastních je pro dítě velmi náročnou situací. Větší dítě prožívá pocit viny za rozvod. Skoro nikdy se rodičům nepodaří udržet děti mimo dosah rodičovských konfliktů. **Dítě se ocitá v situaci konfliktu loajalit vůči nejdůležitějším osobám svého života. Potřebuje a chce mít u sebe oba rodiče. Tento konflikt patří mezi ty nejhůře řešitelné, většinou všechny alternativy před které je dítě rodiči stavěno zahrnují nějakou hrozbu ztráty nebo přímou ztrátou.**“

„Děti do 2 let si rozvod rodičů neuvědomují, více než 50% dětí si v tomto věku vytváří citové pouto k matce, ale i přiměřeně angažovanému otci. Kojenec je schopen vnímat a reagovat na změny nálady a energetické hladiny rodičů. Batolata vnímají nepřítomnost rodiče, ale nevědí, proč již rodič doma není. **U dětí tohoto věku se klade důraz na režim a důsledné opakování stejných rituálů.**“ (Psychologie dnes 7-8/2002, s. 20)

S ohledem na výše uvedené se střídavá výchova u dětí do 2 let nedoporučuje. Pokud je matka výchovně způsobilá, pracovník OSPOD střídavou výchovu nedoporučuje a ani soud o střídavé výchově nerozhoduje.

„Dítě ve věku 2 – 4 let vrůstá do své rodiny a vytváří si vědomí rodinné sounáležitosti. Vytváří se bazální osobnost dítěte a k tomu potřebuje vztah s oběma rodiči. Dítě ještě stále nerozumí, co znamená rozvod rodičů, ale jednoznačně vnímá, že jeden z rodičů zmizel a může si myslet, že to zavinił. Rodič, který odešel z domácnosti dítěte, by se měl snažit stýkat s ním častěji. I za těchto okolností by měla být ve výchově zachována důslednost s co možná nejméně počtem změn. Dítě se může důsledkem velkých změn začít pomočovat, cucat prsty, mít problémy se spánkem a nočními děsy. Velmi časté jsou také záchvaty zlosti či hostilita k jednomu nebo oběma rodičům.“(Psychologie dnes 7-8/2002, s. 20)

Střídavá výchova je možná od 3 let, kdy dítě začne navštěvovat MŠ. Opět nutno zdůraznit, že u dítěte tohoto věku by se k této formě výchovy mělo přistupovat s rozvahou.

Ve věku 4 – 6 let děti prožívají rozvod rodičů podobně jako v předešlém období. U dětí můžeme zaznamenat zoufalství z odchodu jednoho z rodičů, úzkostné fantazie a výraznější pocity odpovědnosti či viny za odchod rodiče. Děti mohou mít pocit, že samy zaslouží trest. V jejich chování se projevuje tendence k provokování, rvačkám s dětmi, plačtivost a náchylnost k úrazům.

V mladším školním věku mezi 6 – 8 lety potřebuje dítě trávit čas s každým rodičem zvlášť. Dítě potřebuje ujištění, že ho mají oba rodiče rádi a musí se vyrovnat s faktem, že rodiče již nikdy nebudou spolu. Děti cítí pocit viny, cítí se zrazeni, podvedeni odchodem jednoho z rodičů. Děti se obávají o svou budoucnost. Nespokojenost může mít podobu smutku, zlosti, agrese. Dítě může mít problémy v kolektivu a ignorovat školní povinnosti.

Dítě ve věku 9 – 12 let již chápe rozvod rodičů, ale nepřijímá ho. Děti se soustředí na různé zájmy, koníčky a mohou odmítnout trávit čas s rodiči. Děti prožívají ztrátu iluzí, hněv, domnívají se, že rodič opouští je samotné.

Děti také mohou využívat rozvodu ve svůj prospěch, mohou mít tendence k manipulaci rodičů nebo naopak zvýšenému pečování na úkor svých vlastních potřeb a rovnováhy. Děti chtějí být co nejdříve dospělí a obávají se, že nebudou schopni dlouhodobého vztahu. Mohou se obracet k riskantnímu chování a extrémním aktivitám. (Psychologie dnes 7-8/2002, s. 20-21)

„Děti akceptují střídavou péči rodičů do té míry, do jaké ji přijímají jejich rodiče. Dokáží se vcítit do rodiče, k němuž mají přece jen citově blíže. Diferencují pak jeho opravdové přání a naopak „poznanou nutnost“ s níž eventuelně vnitřně nesouhlasí. Při hlubším rozhovoru a při interpretaci dětských kreseb na téma „naše rodina“ a „začarovaná rodina“, lze i u dítěte, které souhlasí, zaznamenat známky napětí. Objevují se pocity nejistoty, váhání, úzkosti, jakož i sebeobviňování. Dítě ve velké většině případů chce zachovat stávající rodinu. Má tendenci se obviňovat z toho, že se mu to nezdařilo, nebo dokonce z toho, že rozpad rodiny zavinilo.“ (Právo a rodina, 11/2010 – 12. ročník, s. 21)

Dle Warshaka (1995, s. 49) „si více než polovina dětí s výhradní péčí matky myslí, že jejich rodina na tom po rozvodu není o moc lépe. Mnohé z těchto nezletilých dětí by dávaly přednost otočit ručičkami hodin zpět a vrátit se do předrozvodové rodiny i přes to, že si pamatují různé problémy. Táta se odstěhuje z domu. Máma stále nemá čas, protože musí víc pracovat a vydělávat. Peněz je vždy málo. Přestěhujete se z domu a prostředí, které vám bylo známé, do menšího bytu v horší části města. Máma a táta křičí a hádají se víc než dřív. Rozvod sice rodičům nabízí druhou možnost, ale pro většinu dětí se rozvodem dá do pohybu řada nevíтанých změn, které jsou překážkami pro jejich štěstí.

Pro děti je šokující zjištění, že láska netrvá věčně. Rodiče tu kolem nás nejsou navždy. Jednou z jistot, se kterou dítě počítá, je vědomí stálé přítomnosti a ochrany rodičů.“

„Po prvním šoku z rozvodu a nových okolností, může dobře fungující střídavá výchova působit jako zklidňující element. Organizační zátěž střídání dětí obvykle z míry nevyvede. Relativně největší problém je v eventuální nutné adaptaci na nové partnery otce a matky.

Přizpůsobení je při této formě úpravy výkonu rodičovské zodpovědnosti snad ještě složitější než při dalších možných variantách péče. Případné konflikty vedou děti k úvahám o přechodu do péče druhého z rodičů. Stává se, že dítě vyhrožuje odchodem k matce, a naopak matce předhazuje, že chce k tatínkovi. Střídavá péče vyžaduje mimo jiné i určitou míru diplomatického jednání. U některých dětí takové jednání přechází v náznak oportunistu ve smyslu souhlasu jak s otcem, tak s matkou, i když jsou jejich názory třeba protichůdné.

Přes všechna uvědomovaná i neuvědomovaná rizika je střídavá péče o děti po rozvodu pozoruhodným, spravedlivým řešením. Zachovává ve vztahu k dítěti to, co funguje. Vyžaduje mimo jiné i podrobnou přípravu rodičů a do jisté míry i dítěte. **Nátlak a prosazování tohoto institutu proti vůli některého ze zúčastněných osob je však nešťastným řešením a může se vymstít a vyvolat závažné psychické problémy účastníků.**“ (Novák, Právo a rodina, č. 11/2010 – 12. ročník, s. 18)

Pracovníkům OSPOD je známo, jak moc problematické je, když jeden z rodičů se střídavou výchovou nesouhlasí a má proti této formě úpravy výkonu rodičovské zodpovědnosti výhrady, které jsou uváděné v počátku této kapitoly. I když časopis Právo a rodina uvádí, že se jedná o určité mýty o střídavé výchově, u některých námitek připouští, že za těchto okolností není střídavá výchova v zájmu dítěte. Pracovník OSPOD může být ovšem i v případě nesouhlasu jednoho z rodičů okolnostmi donucen, aby střídavou výchovu u soudního jednání doporučil.

5. Pracovník OSPOD a střídavá výchova v praxi

Z pozice pracovníka OSPOD nelze říct, že se střídavá výchova obou rodičů v praxi výrazně osvědčila. V případě, že se rodiče na střídavé výchově dohodnou, je zde předpoklad, že může fungovat, i když třeba jen na určitou dobu. Střídavá výchova v případě nesouhlasu jednoho z rodičů je komplikovaná a téměř vždy skončí novým pojednáním výchovného prostředí dítěte u soudu.

„Realizace střídavé výchovy je podmíněna blízkostí bydlišť obou rodičů, neboť je nutné, aby dítě docházelo do stále stejné školy a mělo možnost bez přerušení pokračovat i v mimoškolních aktivitách, typu kroužků atd. V případě výchovy střídavé se rodiče musí dokázat domluvit, jak na věcech základních, tak i na zdánlivých maličkostech. Mezi základní záležitosti patří domluva rodičů na tom, kde bude mít dítě trvalé bydliště, kdo z rodičů bude nárokovat snížení daňového základu, u kterého obvodního lékaře bude dítě registrované. Rodiče si také musí ujasnit jisté finanční otázky. Nejde jen o běžné výdaje, ale i o výdaje jednorázové a podstatné, které se týkají plateb za kroužky, jazykovou výuku, sportovní vybavení, školní výlety a exkurze. Jedná se také o otázky každodenního života, kde a jaké šaty dítě bude mít, jak se budou šaty předávat, zda budou vyprané nebo nevyprané.“ (Novák, Průchová, 2007, s. 68)

Pracovník OSPOD si ve většině případů zve po prostudování návrhu na výkon rodičovské zodpovědnosti rodiče k jednání na OSPOD. Zaměří se na dobu, kdy rodiče ukončili společnou domácnost, za jakých okolností byla společná domácnost ukončena a jak probíhala domluva stran péče o nezletilé dítě. Pokud je dítě v péči jednoho z rodičů, pracovník OSPOD se dotazuje, jak probíhá kontakt s druhým rodičem, jak je hrazeno výživné na nezletilé dítě a v jaké částce, jaké je vzdělání rodičů, jejich zaměstnání a příjmy. Může se také stát, že střídavá péče o dítě již probíhá, i za těchto okolností se opatrovník dotazuje, jak je hrazeno výživné a jak se rodiče domlouvají na důležitých záležitostech týkajících se dítěte.

Pracovník OSPOD se také zjišťuje, jaké výhrady má rodič k výchovné způsobilosti toho druhého rodiče a jaký je postoj rodiče k případnému svěřeni dítěte do střídané výchovy obou rodičů. Neméně důležitý je pohovor s nezletilým dítětem, pokud je již takové rozumové vyspělosti, že je schopné formulovat vlastní názor, a provedení sociálního šetření v místě bydliště obou rodičů.

Pracovník OSPOD si může vyžádat řadu důkazních listin pro posouzení současného výchovného prostředí dítěte. Žádá si o zprávu z MŠ, ZŠ, od praktické lékařky případně od dalších institucí jako je PČR, krizové centrum, manželská a rodinná poradna případně dalších institucí, které navrhnou rodiče. V případě, že pracovník OSPOD není oprávněn vyžádat si jisté listiny, navrhuje jejich vyžádání soudu. Může se jednat o výpis z rejstříku trestů, účtů rodičů atd. Některé listinné důkazy lze získat jen se souhlasem rodiče. Sami rodiče často dokládají do opatrovnického spisu řadu listin, které dokazují jejich stanovisko, případně dokazují problematickou komunikaci mezi nimi. V současné době se velmi rozšířila e – mailová komunikace, rodiče často zasílají jejich vzájemné e - maily koliznímu opatrovníkovi.

Pracovník OSPOD nebo – li kolizní opatrovník prošetřuje sociální a výchovné poměry v rodině. Nemůže zjistit kvalitu výchovných schopností rodičů tak jako např. psycholog, přesto by se měl při prošetřování výchovných poměrů zaměřit v rámci svých pravomocí a kompetencí na následující kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností (podrobněji v kapitole znalecké posudky), které dle Bakaláře (2005) zahrnují: osobnost rodiče, vztah rodiče k dítěti, charakter, morálka, struktura mravních norem rodičů, respekt práva dítěte stýkat se s druhým rodičem, vztah dítěte k rodiči, vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role, identity, úroveň vzdělání a inteligence rodiče, šíře rodinného zázemí, kontinuita prostředí pro dítě, socioekonomický status.

5.1 Dohoda rodičů

Pracovníkovi OSPOD může být doručen návrh, kde rodiče navrhnou, aby soud schválil dohodu rodičů v souladu s § 26 odst. 3 Zákona o rodině. Navrhují svěřit nezletilé dítě do střídavé výchovy obou rodičů, vymezují zde časový interval, po kterém se dítě bude střídát v péči jednoho a druhého rodiče a navrhnou výši výživného, kterou si oba rodiče budou navzájem platit a také specifikují, zda – li se jedná o úpravu výkonu rodičovské zodpovědnosti na dobu před a po rozvodu manželství rodičů.

Kolizní opatrovník i za těchto okolností provede sociální šetření, tak jak je uvedeno v úvodu této kapitoly. Pokud opatrovník zjistí, že jsou splněny zákonné podmínky pro stanovení střídavé výchovy soudem, zasílá soudu výchovnou zprávu společně se závěrečným stanoviskem:

Nezletilá Klára Janečková, nar. 11. 11. 2000 se narodila z manželství matky Petry Janečkové a otce Martina Janečka. U obou rodičů se jedná o manželství prvé, oba rodiče mají vyživovací povinnost pouze k nezletilé Kláře.

Po provedeném sociálním šetření bylo zjištěno, že rodiče jsou schopni uzavřít dohodu o výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezl. Kláře. Rodiče si oba svorně přejí vychovávat dceru ve střídavé péči. Manželé Janečkovi spolu nevedou společnou domácnost od března 2009. Nezletilá byla z počátku ve výchově matky, otec po celou dobu hradil výživné v částce 4 000,- Kč měsíčně. Nezletilá Klára je ve střídavé výchově obou rodičů od ledna 2010. V této době také rodiče podali návrh na úpravu výkonu rodičovské zodpovědnosti.

Matka nezletilé bydlí v současné době na adrese Brno – Komín, Luční 8. Jedná se zde o byt v pronájmu o velikosti 2+1, kde bydlí matka s přítelem a střídavě s nezl. dcerou. Byt je přizpůsobený potřebám dcery. Nájem činí 10 000,- Kč měsíčně, matce s platbami vypomáhá přítel. Matka pracuje jako servírka v restauraci Divinis s příjmem 7 500,- Kč měsíčně. Matka chce přispívat na výživu nezletilé otci částkou 500,- Kč měsíčně. Žádné dávky SSP nepobírá.

Otec nezletilé v současné době bydlí na adrese Brno - Komín, U Branky 5 v bytě o velikosti 2+1. Byt se nachází v nájemním domě, užívatelská práva má i nezl. Klára.

Náklady na bydlení činí 6 200,- Kč měsíčně. Nezletilá má u otce svůj pokoj, který je útulně zařízený. Nezletilá bývá u otce každý lichý týden v měsíci. Otec pracuje jako OSVČ v oblasti prodeje a nákupu realit se sídlem na adrese Brno, Palackého 5. Služebně cestuje mimo Brno, ovšem snaží se přizpůsobit svou práci péči o dceru. Příjem otce činí cca 30 000,- Kč měsíčně.

Nezletilá Klára navštěvuje 4. třídu ZŠ Pastviny. Její školní prospěch je velmi dobrý. Oba rodiče se shodují, že s nezletilou nejsou žádné výchovné problémy. ZŠ ve své zprávě uvedla, že nezletilá má nadprůměrné školní výsledky. V kolektivu dětí je oblíbená. Oba rodiče se zajímají o prospěch a chování dcery. Střídavou výchovu nezletilá snáší velmi dobře, žádné problémy u nezletilé škola nezaznamenala.

Na základě pohovoru s nezletilou bylo zjištěno, že ta si přeje bydlet střídavě s maminkou a střídavě s tatínkem. Ráda tancuje, navštěvuje taneční soubor Magic. Praktická lékařka nezletilého dítěte písemně sdělila, že nezletilá je zdravá. Péče obou rodičů o dítě je vzorná. Zprávu praktické lékařky přikládáme.

Závěrem uvádíme, že v péči rodičů nebyly shledány žádné nedostatky. Výchovná způsobilost rodičů je na velmi dobré úrovni, o čemž vypovídá to, že nezl. Klára střídavou výchovu obou rodičů velmi dobře snáší. Rodiči navrhované výživné odpovídá jejich majetkovým možnostem a schopnostem a odůvodněným potřebám nezletilé.

N a v r h u j e m e, aby dohoda rodičů byla v plném rozsahu soudem schválena, neboť je v zájmu nezletilé.

Výchovná zpráva je zaslána soudu a během soudního jednání je čtena společně s dalšími důkazy, které si soud vyžádal. Kolizní opatrovník je k jednání také předvolán, má právo pokládat rodičům u jednání otázky, vyjadřovat se k důkazním listinám a případně navrhnout provedení dalších důkazů. O tom, zda – li důkazy provedeny budou, rozhoduje pouze soud. V závěru má opatrovník právo společně s dalšími účastníky (matka, otec, případně státní zástupce) pronést závěrečnou řeč a navrhnout, jak by měl dle jeho názoru soud rozhodnout. Opatrovník má právo odvolat se do rozsudku soudu anebo má možnost vzdát se práva na odvolání. V případě dohody rodičů, která je kolizním opatrovníkem podpořena, mohou se všichni účastníci vzdát na konci soudního jednání práva na odvolání a za těchto okolností rozsudek nabude právní moci poté, co je doručen všem účastníkům řízení.

5.2 Střídavá výchova v případě nesouhlasu jednoho z rodičů

V předcházející podkapitole byla nastíněna ideální varianta střídavé výchovy. Rodiče se na střídavé výchově dohodli, nezletilé dítě si přálo střídat domov, šetřeními opatrovník nezjistil žádná negativní zjištění. Taková dohoda o střídavé výchově je bezesporu v zájmu dítěte a kolizní opatrovník takovou dohodu bez výčitek podpoří. Mnohem obtížnější je, pokud střídavou výchovu navrhuje pouze jeden z rodičů a ten druhý s takovou úpravou výkonu rodičovské zodpovědnosti zásadně nesouhlasí.

Při takové kolizi rodičů jsou pracovníkovi OSPOD nastiňovány nevýhody výlučné výchovy jednoho z rodičů, především matky.

Warshak (1995, s. 13, 19-20) poprvé publikoval výsledky svých výzkumů týkajících se výlučné péče matky o dítě a konstatoval že: „Přesvědčení, že ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži a matky jsou pro děti důležitější než otcové, je založen na mystice mateřství, protože pro ně není žádný rozumový důvod. Autor zdůrazňuje nenahraditelnou roli otců v životě dětí a potřebu změnit způsob, jakým je rozhodováno o dětech u opatrovnických soudů. Počet soudních sporů vzrůstá, rozvedení otcové jsou rozzlobeni, matky jsou přetíženy a děti z rozvrácených rodin plní naše zdravotnická zařízení – psychologická a psychiatrická. Autor textu vidí možné řešení ve společné péči o dítě.“

Bakalář, a kol. (2006, s. 60) má dle autorky bakalářské práce poněkud méně radikální pohled na roli rodičů v životě dítěte. Uvádí, že: „Dítě potřebuje ke svému normálnímu vývoji trvalou přítomnost dospělé osoby (nejlépe rodiče), k níž si vytváří pevný a trvalý vztah. Z rodičů jsou to pravidelně matky, k nimž má dítě hlubší a pevnější vztah – zdá se, že celoživotně. Je to dáno faktem porodu, kojení a následnou péčí matky o dítě a dlouhodobým, většinou mnoholetým intenzivním kontaktem. Dítě si jako kojeneček a batole zvykne na matčino zacházení, její hlas, pach. I v pozdějších letech se matka předškolákům a školákům věnuje o něco více než otec – od toho se spíše očekává vydělávání peněz. Nemusí tomu tak být navždy, přichází období, kdy matka se v takové

míře věnovat dítěti nemůže, např. matka upřednostňuje svou profesní, společenskou kariéru a péči o dítě přenechává jiným anebo se stará o novorozence, matka může mít výraznější zdravotní potíže – psychické onemocnění, nadužívání alkoholu či jiných drog. Výchovná způsobilost otce může být často lepší než matky.“

Problematika sporu, kdo z rodičů je pro zdárný vývoj dítěte důležitější, je stále velmi aktuální. Účelem výše uvedeného textu bylo pouze zmínit, že tento problém existuje, a že rodiče těmito výroky při prosazování nebo naopak odmítání střídavé výchovy na OSPOD argumentují. Pracovníci OSPOD musí při výkonu svého povolání respektovat Úmluvu o právech dítěte, která říká, že dítě má právo na oba rodiče a také Listinu základních práv a svobod. To, že dítě potřebuje ke svému zdárnému vývoji oba rodiče, je jednoznačné. Pokud ovšem tito nejsou schopni se na porodové péči o dítě dohodnout, je střídavá péče možná jen za velmi specifických okolností a často po velmi dlouhém boji o dítě. Pracovník OSPOD je poté nucen navrhnout soudu vyžádání různých důkazních listin i vypracování znaleckého posudku z oblasti psychologie případně psychiatrie, aby došlo k potvrzení nebo naopak vyvrácení vhodnosti střídavé výchovy.

„Ústavní soud České republiky dospěl v konkrétním rozhodnutí (nález ÚS ČR číslo I. ÚS 48/04 ze dne 27. 1. 2005) k závěru, že: „Svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společně vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů. S ohledem na okolnosti konkrétního případu, kterého se nález týká. **Ústavní soud České republiky dále uvedl, že dle jeho názoru „není v tomto případě podstatná otázka proč rodiče nejsou ochotni spolu spolupracovat a komunikovat, nýbrž to, že jim v daném případě chybí ochota a vyspělost v zájmu nezletilého dítěte spolu kooperovat.“** (Novák, Průchová, 2007, s. 69)

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že opatrovník nemá problém při rozhodování o tom, zda – li střídavá péče je pro dítě vhodná anebo ne. Pokud rodiče nejsou schopni dohodnout se na důležitých záležitostech stran dítěte, střídavá péče pro dítě vhodná

není. Problémem pro pracovníka OSPOD je rozeznat, kdy neschopnost dohodnout se a nesouhlas jednoho z rodičů je pouze nástroj, jak zmařit střídavou péči o dítě.

ÚS 1206/09 ze dne 23. 02. 2010: „Jsou-li jinak dány podmínky pro to, aby v době po rozvodu bylo dítě svěřeno do výchovy obou rodičů (společné či střídavé), a jedinou překážkou je nesouhlas jednoho z rodičů, musí se obecné soudy dostatečným způsobem zaměřit na důvody tohoto nesouhlasu a zjistit, zda by tvrzené skutečnosti intenzivním způsobem negativně zasahovaly do zájmu dítěte. Soud nemusí takové dokazování provádět, je-li nesouhlas rodiče založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento iracionální či nepřezkoumatelný důvod, anebo bude v řízení prokázáno, že jde o nesouhlas spočívající na důvodu prokazatelně nemajícím negativní vliv na zájem dítěte, nemohou soudy na tomto nesouhlasu vystavět rozhodnutí, kterým návrhu na svěřeni dítěte do střídavé (společné) péče nevyhoví. Opačný postup je totiž v rozporu se základním právem druhého rodiče na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a současně zásahem nejen do jeho základního práva vychovávat a pečovat o své dítě dle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, ale i do základního práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči dle téhož článku Listiny základních práv a svobod.“
www.stridavka.cz/ustavni-soud-nesouhlas-matky-sestridavoupeci.html, 16. 3. 2010

Dokud nerozhodne soud jinak, mají oba rodiče stejné práva a povinnosti k dítěti. Pro rodiče ale existuje i možnost podat návrh na předběžné opatření. Důvodem pro vydání PO je ohrožení zdárného vývoje dítěte. Například pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout na tom, kdo bude o dítě pečovat, může soud po předložení listinných důkazů dospět k závěru, že je zapotřebí prozatímně upravit poměry účastníků dle § 102 odst. 1 o.s.ř než soud rozhodne ve věci samé. Kolizní opatrovník se k návrhu na PO vyjadřuje a může navrhnout možné řešení anebo zamítnutí takového návrhu. Pro kolizního opatrovníka je složité vyjadřovat se k věci, pokud nemá dostatek důkazů a pokud takový návrh rodič podá na počátku řízení, než proběhne první jednání u soudu. Soud může předběžně rozhodnout, že předá dítě prozatímně do výchovy matky, otce či do střídavé péče obou rodičů.

Špeciánová (2005, s. 19) uvádí: „O návrhu na předběžné opatření musí být rozhodnuto bezodkladně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl podán návrh, nestanoví – li o.s.ř. jinou lhůtu“.

*Předběžné opatření je vykonatelné ve chvíli, kdy bylo doručeno všem účastníkům řízení.
Zpravidla rodiče takové rozhodnutí respektují.*

6. Přání dítěte a jeho váha

Právo rodičů, kolizního opatrovníka i dalších účastníků je navrhopvat, jak by soud měl v řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti rozhodnout. Nyní je na místě zabývat se váhou názoru nezletilého dítěte, které si může střídavou výchovu přát anebo ji odmítat.

„Právo dítěte být vyslechnuto v závažných jednáních, která se ho týkají, a právo formulovat vlastní názor je dítěti zajištěn Ústavou České republiky, zákony, které jsou součástí jejího ústavního pořádku a dalšími předpisy nižší právní síly“. (Bakalář, a kol., 2008, s. 13)

Nezbytné je citovat § 31 odst. 3 Zákona o rodině: **„Dítě, které je schopné s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.“**

„Do kategorie závažného jednání samozřejmě řadíme i řízení před soudem péče o nezletilé ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem při jejich rozvodu či rozchodu“. (Bakalář, a kol., 2008, s. 13)

Ve většině případů provádí pohovor s nezletilým dítětem kolizní opatrovník a to s ohledem na věk dítěte. Opatrovník může provést pohovor i s dítětem útlého věku 4-5 let například ve školském zařízení, v domácím prostředí anebo v kanceláři. Hranice, kdy je možné brát názor dítěte skutečně v potaz, je 10 let a výše, i tehdy může mít přání dítěte svá úskalí, která ve sporných případech hodnotí opatrovnický soud, který se řídí § 100 Občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb. a nezletilé dítě si vyslechne: „V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí buď prostřednictvím jeho zástupce nebo orgánu sociálně – právní ochrany dětí, anebo výslechem dítěte. Výslech lze provést i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob

zodpovědných za výchovu dítěte. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“

V naší soudně znalecké praxi u opatrovnických soudů se setkáváme s názory nebo i jednoznačným tvrzením: „Dítěti je již přes 10 (12,14) let, může si tedy o tom, s kým chce nadále žít, rozhodnout samo. Stanovení věkové hranice 10 a výše let nemá původ v žádném zákonu, vyhlášce atd. Naše zákony dítěti umožňují, aby se k věci vyjádřilo ovšem neslibují, že se instituce budou jeho přáním řídit. Význam či váhu takového dětského přání soudce musí určit sám. Rozhodování je zcela ponecháno soudci u něhož jsou shromážděny veškeré informace o případu. V případě, že o vyslechnutí soudem žádá sám nezletilý, má soudce povinnost ze zákona takové žádosti vyhovět.“ (Bakalář, a kol., 2008, s. 13-14)

Dle zkušeností z praxe málokteré z dětí si přeje předstoupit před soud a ve věci vypovídat. Rodiče nezletilých dětí jsou proti tomu, aby jejich dítě bylo takovému tlaku vystaveno.

„Soudce, případně pracovník OSPOD či znalec, se neptá dítěte přímo, komu by mělo být svěřeno do péče. Spíše si nechá vylíčit jeho představy o budoucnosti. Zeptá se na největší klad a největší zápor jednoho řešení a následně i stejné charakteristiky u druhého řešení. Kontrolně se zeptá, kolik času dítě tráví s každým rodičem, jak tomu bylo v posledních dvou třech dnech a který rodič přivedl dítě k soudu. Důležité je také dotázat se dítěte, zda – li mu některý z rodičů neřekl, co by měl u soudu říct, zda – li na něho naléhal, přemlouval ho atd. Také se zeptáme, který z rodičů by se více trápil, kdyby mu soud nevyhověl. Výslech u mladších dětí má svá specifika kromě výše uvedeného stylu dokazování může soudce vyslýchat dítě bez taláru za přítomnosti pracovníka OSPOD i psychologa. Naopak u dětí, jejichž věk se blíží dospělému, se jejich výslech neliší od ostatních účastníků řízení“.(Bakalář, a kol., 2008, s. 14)

„Při výslechu nezletilého dítěte je nutné mít na paměti, že nezletilé dítě je:

- citově nezralé,
- je závislé,
- může být korumpováno,
- citově vydíráno,
- programováno.“ (Bakalář, a kol. 2008, s. 11)

Dle Bakaláře, a kol. (2006, s. 71-72): „Dítě si neuvědomuje nevhodnost, škodlivost či dokonce vysokou rizikovost některých svých přání, neboť není citově, rozumově ani morálně zralé. Samozřejmě, že ani dosažení věku dospělosti není automatickou zárukou „rozumnosti“ vyslovených přání či požadavků, můžeme však počítat s vyšší mírou informovanosti, zodpovědnosti a zralosti. Kromě nezralosti je zde další skrytější úskalí, dítě je přece závislé na rodičích, na jednom může být závislejší než na druhém. Je to totiž právě dospělý, který rozhoduje o bydlení, o domácnosti, o jejím provozu a pravidlech, o jídle, penězích, ošacení, o nemoci a případné lékařské péči. Jsou to rodiče, kteří rozhodují o programu dítěte – kdy vstávat, kdy si vzít lék, kdy psát úkoly, kdy jíst a zase jít spát. Je to dospělý, který zná vnitřní svět dítěte, jeho přání, očekávání, potřeby, kdo dítě pochválí, potěší, ale i pokárá, vyvolá pocit viny. Z toho všeho dítě ví, a může být i podprůměrného intelektu, že takový rodič je pro něho nejdůležitější osobou. Narušení nebo zpřetrhání takového vztahu by dítě ohrozilo v jeho vývoji, zdraví a v některých případech i na životě. Kromě běžné závislosti dítěte na rodiči jsou zde další úskalí.

Nezletilé dítě je:

- **korumpovatelné,**

Během výchovného procesu si dítě musí osvojit řadu návyků – hygienických, povinností – školních, musí vyspívat morálně (např. respektovat hranice, pravidla, normy, druhé osoby apod.). Rodič, který bude chtít svoje dítě korumpovat nebo přetáhnout na svou stranu, bude využívat těchto závislostí dítěte a místo pomoci či usměrňování k větší zralosti je bude rozmazlovat, nadměrně chránit, tolerovat

nevhodné chování, podporovat v závislosti a parazitování. Bude – li se dítě u soudu vyjadřovat, kterému rodiči dá přednost, zda tomu výše popsanému nebo náročnějšímu, vyžadujícímu plnění povinností, pak samozřejmě zvolí toho méně náročnějšího.

- **vydíratelné,**

Během procesu citového vospívání a zraní je dítě zvýšeně důvěřivé, sugestibilní, zapálené pro spravedlnost, zranitelné a bezbranné vůči citovému vydírání, kterému samozřejmě ani neprohlédne. Rodič, který bude chtít dítě přetáhnout na svou stranu bude využívat těchto slabších míst dítěte a místo pomoci k větší zralosti jej může citově vydírat. Není to těžké: stačí dítěti barvitě líčit, jak hrozné následky vyplynou z toho, když se nerozhodne správně, jak těžce ublíží lidem, kteří jej milují a jak je bude bolet u srdce a jak dítě bude tížit svědomí, jak pomůže silám zla apod. Bude –li dítě u opatrovníka či u soudu vyjadřovat, kterému rodiči dá přednost a uvede právě rodiče trpícího, potřebnějšího a zranitelnějšího, tak lze mít pochybnosti o jeho tvrzení.

- **programovatelné,**

Posledním a velmi vážným problémem je programování vlastních dětí rodiči. Dospělému lze bez většího problému vymýt mozek, provést tzv. brainwashing. Dělo se tak v totalitních režimech. Zpracovaný vězeň potom přesně do písmene opakuje vše, co mu bylo řečeno, přiznává se ke všem obviněním a požaduje pro sebe nejpřísnější potrestání. U dětí je vymývání mozku snazší. Není nutné ani vězení, ani zvláštní školení. Určitá izolace od druhého rodiče je vítaná. Místo odborných vyšetřovacích technik stačí přesvědčování, vytrvalost a nepřítomnost morálních zábran. Programování dětí zvládají i rodiče s podprůměrným intelektem. Děje se tak nejčastěji při rozvodových sporech o dítě a výsledkem je trvalé poznamenání dítěte, přesněji řečeno poškození jeho psychického vývoje. V odborných kruzích se užívá termín syndrom zavrženého rodiče. Syndrom lze diagnostikovat podle osmi kritérií. Jedno z nich je průběžná kampaň degradujícího jednoho rodiče a současně nekritické zidealizování rodiče druhého. Bude – li takové dítě sdělovat před soudem, kterému rodiči dá přednost, pak víme s jistotou,

jak se vyjádří. Vystoupení takto zpracovaného dítěte bývá emocionální a vskutku přesvědčivé.“

„V případě, že se dítě vyjadřuje u soudu či na oddělení sociálně – právní ochrany dětí k tomu, jaký vztah má ke svým rodičům, může u dítěte vzniknout celoživotní pocit viny vůči rodiči, v jehož neprospěch se vyjádřilo. Je však nevhodné, aby se rodič, soc. pracovník nebo soudce dítěte ptal, s kterým rodičem by raději žilo. I tehdy, když dítě spontánně vyjadřuje své preference, mělo by být dítěti jasně dáno najevo, že o porozvodovém uspořádání rozhodnou rodiče nebo soudce, nikdy ne děti. Důvodem je, že děti mají často pocit viny (i když o tom nikomu neříkají), že více preferují jednoho rodiče. Zbavíme – li je odpovědnosti za rozhodnutí o svěření do výchovy, tento pocit zmírníme.“ (Bakalář, a kol., 2008, s. 11)

Pracovníci OSPOD i opatrovníčtí soudci často zaznamenávají změnu názoru nezletilého dítěte v průběhu celého soudního řízení a strach, že svým přáním ublíží tomu druhému rodiči. Z tohoto důvodu opakované pohovory s dětmi, ať už jakéhokoliv věku, nejsou pro dítě vhodné.

7. Možná řešení nápravy vztahů mezi rodiči v Brně

Pokud vztahy mezi rodiči nejsou úplně „na bodu mrazu“ pracovník OSPOD využívá pomoc dalších institucí k nápravě jejich vzájemných vztahů. Výsledkem může být, že rodiče uzavřou dohodu o výkonu rodičovské zodpovědnosti anebo jsou schopni v rámci střídavé výchovy zlepšit komunikaci v zájmu dítěte. Klientem těchto institucí je také často dítě, které může být neustále konfrontováno s konflikty rodičů a to může u něho vyvolat psychické problémy.

Warshak (1995, s. 204) uvádí: „Začnou – li rodiče vést soudní spor o svěřeni dítěte, je to horší, než když se jeden rodič jednostranně rozhodne ponechat děti u toho druhého. Nejdůležitější rada rodičům dle autora tohoto textu je: **vyhněte se bojům u soudu za každou cenu.** Boj rodičů se u dětí projevuje tak, že se zhorší školní prospěch, agresivní chování se stane častějším a odpuzuje přátele, objeví se poruchy spánku, chronické napětí a nespokojenost. Bojující rodiče jsou tak posedlí důkazy o svých rodičovských kvalitách, že si vůbec nevšimnou utrpení svých dětí.“

Klienti, kteří bojují o dítě, jsou schopni opakovaně dostavovat se na OSPOD a neustále pracovníkovi OSPOD předkládat svůj pohled na věc, požadují provádění sociálních šetření u toho druhého rodiče, kontrolu dětí a opakované pohovory s nimi. Zasílají opatrovníkovi e- maily, které si posílají s druhým rodičem a následovně dovozují výchovné nedostatky toho druhého. V takové fázi soudního sporu jsou rodiče schopni podat návrh k soudu na předběžné svěřeni nezletilého dítěte do střídavé výchovy obou rodičů a soud může na základě vyjádření opatrovníka, zprávy ze ZŠ či MŠ, od praktické lékařky předběžné opatření vydat. Někteří soudci ani nepožadují vyjádření opatrovníka a rozhodnou pouze z listin, které rodič k návrhu připojí. Pracovník OSPOD rodičům zdůrazňuje, že musí pracovat na vzájemné nápravě vztahů a v případě střídavé výchovy je většinou doporučení pracovníka OSPOD vyslyšeno, neboť rodič, který usiluje o střídavou výchovu i přes nesouhlas toho druhého ví, jak na takovou snahu bude nahlížet soud. Navíc kolizní opatrovník si může vyžádat zprávu, která mu pomůže poodhalit výchovnou způsobilost rodičů ve fázi, kdy ještě není vypracovaný znalecký posudek.

OSPOD může rodičům doporučit dle Adresáře organizací působících v sociální oblasti ve městě Brně (Magistrát města Brna, 2009) následující instituce:

- **FOD – sídlo na adrese Brno, Francouzská 58,**
občanské sdružení, které se zaměřuje mimo jiné na sociální poradenství a sociálně – aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Fond ohrožených dětí je schopen pomoci rodičům, aby se na záležitostech dítěte dohodli. Provádí šetření v rodině, pohovor s rodiči a dítětem odděleně, i konfrontaci rodičů za přítomnosti OSPOD. Na půdě FOD může být soudem nařízen asistovaný styk nebo účast FOD u předávání nezletilého dítěte rodiči. Rodiče se mohou také na tomto sami domluvit na základě mimosoudní dohody rodičů se zařízením.

- **SPONDEA – sídlo na adrese Brno, Sýpka 25,**
krizové centrum pro děti a mládež
intervenční centrum pro oběti domácího násilí

Spondea je mimo jiné obecně prospěšná společnost, která se zaměřuje na problematiku domácího násilí, ale jinak poskytuje velmi podobné služby jako FOD. I Spondea s rodiči pracuje a snaží se uklidnit jejich vzájemné konfliktní vztahy v zájmu dítěte. Podpora rodin je poskytována dětem v rámci ambulantní a pobytové formy. Spondea poskytuje i telefonickou krizovou pomoc.

- **KRIZOVÉ CENTRUM PRO DĚTI A DOSPÍVAJÍCÍ – Hapalova 4, 621 00 Brno-Řečkovice,**
Zabývá se řešením rodinných, vztahových a osobních krizí
(www.krizovecentrum.cz).

Krizové centrum pro děti a dospívající poskytuje terapii rodičům i dítěti. Pokud toto zařízení zjistí, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, je schopná v tomto smyslu napsat zprávu OSPOD, který ji využije jako další listinný důkaz k soudnímu jednání. Zprávy podávají i další výše uvedená zařízení, ale bez jednoznačného stanoviska.

- **MANŽELSKÉ A RODINNÉ PORADNY – při Centru sociálních služeb v Brně,**
- Sejkorova 6, Brno – Juliánov,
- Buzkova 43, Brno – Židenice,
- Táborská 198, Brno – Židenice
- Starobrněnská 7, Brno- Židenice – manželská a rodinná poradna Bethesda,
- Foerestova 2, Brno – Žabovřesky – psychologická poradna pro mládež, manželství a rodinu.

„Poradny poskytují psychologické poradenství, psychoterapii, individuální, párové, rodinné konzultace při zvládání zátěžových situací, sociálně – právní poradenství.

Klienty jsou:

- rodiny, partneři i jednotlivci s psychologickými problémy,
 - lidé čelící akutní psychosociální krizi,
 - lidé, kteří ztratili domov a rodinné zázemí, trpící samotou.“
- (<http://poradnybrno.sweb.cz/>)

Poněkud odlišnou službou je **mediace** - „vyjednávání a uzavření dohody s pomocí vyškoleného zprostředkovatele – mediátora. Má dlouhou tradici v anglosaských zemích. V současnosti se v Evropě i u nás používá při mimosoudním řešení občanských sporů, při práci s rodinami a manželstvími, při řešení konfliktů uvnitř institucí a také při řešení společenských makroproblémů. Mediátor programově nestrání žádnému účastníku, ale pomáhá všem, aby našli to, v čem se mohou shodnout. Prosec mediace by měl vyústit

přijetím uskutečnitelné dohody, přičemž všichni účastníci by měli považovat přijaté řešení za nejlepší možné.“ (Matoušek, 2003, s. 105)

Pokud jsou rodiče v konfliktních vztazích a jeden z rodičů navrhuje svěřením dítěte do střídavé výchovy, ve většině případů OSPOD doporučuje rodičům jedno z krizových zařízení. Pokud je možné urovnání manželských vztahů, OSPOD doporučuje rodičům manželskou poradnu.

Výše uvedené služby jsou bezplatné, mediace je za poplatek a z tohoto důvodu může být doporučena jen klientům, kteří si tuto službu mohou po finanční stránce dovolit.

8. Znalecký posudek

Pracovník OSPOD může pro objasnění výchovné způsobilosti rodičů navrhnout soudu, aby zadal znalci z oboru psychologie či psychiatrie vypracování znaleckého posudku. Opatrovník také může ve výchovné zprávě uvést otázky, kterými by se znalec měl při vyšetření rodičů a případně i dítěte zabývat. Znalecký posudek je stěžejní důkazní listina, která by měla objasnit, který z rodičů je pro výchovu dítěte vhodnější a ve sporných případech střídavé výchovy by znalec měl být schopen odpovědět na otázku, zda – li je střídavá výchova pro dítě vhodná. Vypracování znaleckého posudku navrhne kolizní opatrovník většinou po dvou soudních jednáních, kde došlo k výsledku rodičů, posouzení provedených důkazů a ani poté není zřejmé, který z rodičů má lepší výchovné předpoklady.

„Ve složitějších případech a zejména tam, kde není mezi rodiči dosaženo dohody, si soud vyžádá znalecký posudek. Ten vypracovává soudní znalec, kterého pro daný případ soudce vybere ze seznamu znalců. Seznam znalců je veden na příslušném oddělení krajských soudů. Soud znalce ustanoví usnesením, v němž také položí znalci dotazy, na které žádá odpověď. Stejně usnesení obdrží i účastníci. Ti mohou vznášet námitky proti osobě znalce, tyto však musejí být odůvodněny. Pokud usnesení nabude právní moci, znalec obdrží k nastudování soudní spis, po jehož nastudování si pozve rodiče případně i nezletilé dítě k vyšetření, na jehož základě odpovídá na dotazy určené soudem. Poté znalec vrátí spis soudu společně s vypracovaným znaleckým posudkem, který je doručen každé straně sporu včetně opatrovníka. Všechny strany mají možnost se k znaleckému posudku písemně vyjádřit. Autor textu zároveň konstatuje, že přesná forma znaleckých posudků není vymezena. Znalec má určitou volnost, co se týká metod, kterými dosahuje odpovědi na otázky soudu, které musí zodpovědět i odpověď řádně zdůvodnit.“ (Novák, Průchová, 2007, s. 89,90)

„Jeden z nejčastějších úkolů pro psychology – soudní znalce (a též pro pracovníky sociálně – právní ochrany dětí) je posoudit a vyjádřit se k tomu, u kterého z (rozcházejících se) rodičů, bude dítě lépe prospívat. Kritérií je více, některá jsou velmi důležitá, jiná spíše doplňková. Kritéria byla původně vypracována pro znalce

psychology (a psychiatry). Avšak to, co znalci zpracují, musí opět posoudit soudec. **Navíc argumenty u soudního jednání co je lepší a co horší pro dítě posuzuje i kolizní opatrovník.**

Mezi kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů patří:

- **Osobnost rodiče.**

„Ke zdravému vývoji osobnosti dítě nezbytně potřebuje vzor, výchovu má určovat psychicky zdravější rodič. Autor tohoto textu uvádí, že do tohoto kritéria jsou zařazovány pojmy jako dobře fungující osobnost, citová zralost, psychosociální zralost a produktivní orientace. Tyto pojmy se v mnohém překrývají, stejně tak jako jejich protiklady – poruchová osobnost, emoční labilita, nízká odolnost vůči stresu, ustrnutí na infantilních reakcích, neproduktivní (např. konzumní) orientace. Rodič by měl mít značnou dávku lidské slušnosti, měl by mít alespoň částečně ucelený obraz o tom, jaký svět vlastně je, jak se v něm beze ztráty cti pohybovat, měl by mít schopnosti realisticky vidět své dítě – jeho vlastnosti, schopnosti, nedostatky, potřeby. Rodič by měl umět dávat, ale i brát, zasmát se sám sobě atd. Autor textu považuje osobnost rodiče za nejdůležitější, neboť její kvalita se prolíná i do následujících kritérií.“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 15)

„Stejně tak Novák, Průchová (2007, s. 83) považují osobnost rodiče za nejdůležitější kritérium. Dodávají, že ve většině případů probíhá spor o dítě mezi normálními lidmi. V rámci normy lze jen velmi obtížně a rozhodně ne zcela přesně říci, kdo je v rámci uvedených kritérií lepší a kdo horší. Navíc tato kritéria jsou nepřesná, neexistuje jednoznačná všemi uznávaná definice.“

- **Vztah rodiče k dítěti.**

„Jedná se o druhé nejvýznamnější kritérium pro posuzování výchovného prostředí. Pozitivní vztah k dítěti, jinak řečeno láska k němu, je podmínkou pro jeho další normální vývoj. Posuzovatel by se měl zaměřit zejména na znalosti vnitřního světa dítěte (rodiče odhadují, co by dítě mohlo na danou otázku odpovědět, jak asi namalovalo úkol daného zadání, jak asi vyplnilo dotazník apod.), schopnosti rodiče vidět realisticky klady a zápory dítěte, účast rodiče na základních aktivitách péče o dítě (např. kdo čte pohádky, kdo vodí do jeslí, do školy či školky, kdo dohlíží na psaní

domácích úkolů, kdo chodí s dítětem k lékaři, kdo chodí na rodičovské sdružení, kdo má kontakt s učiteli, kdo se věnuje sportovním činnostem dítěte, jak kdo s dítětem tráví prázdniny apod.). Kritérium také zahrnuje schopnost rodiče projevit vůči dítěti emoční vřelost, dát mu lásku najevo celým svým chováním nejenom slovy.“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 18 -19)

„Neexistuje skutečně objektivní test, který by naplnil výše uvedené požadavky. Lze samozřejmě pracovat s tzv. klinickým dojmem. Ten je ovšem poplatný vlastnímu systému hodnot a nemá charakter tvrdých dat. Nejsou žádné škály emoční vřelosti a zejména lze těžko odlišit teatrální (hysteriodní) emoční vřelost od skutečných silných emocí. To vše navíc v citově značně zátěžové situaci, kterou je spor o dítě. V populaci jsou obecně známy principy správné výchovy, možnost verbální stylizace je ale vysoká.“ (Novák, Průchová, 2007, s. 83)

- **Charakter, morálka, struktura mravních norem rodičů.**

„K formování vlastního charakteru má mít dítě dobrý vzor. I v případě posuzování tohoto kritéria se rodiče budou snažit působit v co možná nejlepším světle a poukazovat na nedostatky toho druhého. Při hodnocení či úrovně mravních norem vychází znalec, soud či pracovník OSPOD ze studia objektivních materiálů, rozvodového spisu, ale i jiných dokladů – z přestupkového řízení, rozsudků soudu v trestním řízení atd. O morálce rodiče vypovídá také jeho rozvodové chování, způsob jak řeší konflikty, bojuje. Zda – li rodič respektuje práva druhého rodiče, dítěte. Tyto informace lze také získat z psychologických testů, takto zaměřených.“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 19-20)

- **Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem.**

„Zpřetrhání citového pouta dítěte k rodiči vede k narušení základních životní jistoty dítěte, popouzení pak k celému spektru poruch a vypěstovaný syndrom zavržení rodiče k poškození psychického vývoje dítěte. Toto kritérium obsahově souvisí s předchozími třemi. Má – li rodič zdravou osobnost, má – li k dítěti pozitivní vztah, má – li dobrý charakter, pak dítěti nebrání ve styku s druhým rodičem, i když k němu může mít některé osobní výhrady. Zkušený pozorovatel poměrně snadno pozná nebo vycítí postoje jednoho rodiče ke styku dítěte s druhým rodičem. Dospěje li znalec, pracovník OSPOD či soud k přesvědčení, že jeden rodič plánuje přerušit styk dítěte s druhým

rodičem, pak je to velmi závažný faktor, který snižuje výchovné kvality takto smýšlejícího rodiče. Novelizovaný zákon o rodině s tímto neblahým rodičovským sklonem počítá a ošetřuje jej v ustanovení § 27 odst. 2 takto: „Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 20)

- **Vztah dítěte k rodiči.**

„Ke svému normálnímu vývoji dítě potřebuje trvalou přítomnost dospělé osoby (nejlépe rodiče), k níž si vytváří pevný a trvalý vztah“. (Bakalář, a kol., 2006, s. 20)

„Jde o kvalitu a intenzitu tohoto vztahu i skutečnost, jak rodič umí uspokojovat dětské potřeby. Stává se, že dítě si vytvoří pevný citový vztah k rodiči, jehož profil a výchovné předpoklady jsou velmi podprůměrných kvalit.“ (Novák, Průchová, 2007, s. 84)

„V některých případech může posuzovatel zjistit, že jedno dítě je silně citově vázáno na jednoho rodiče – a druhé dítě na druhého. Současně je patrná i výraznější míra sourozenecké rivality a žárlivosti. Zjistí – li posuzovatel, že oba rodiče mají výchovné předpoklady zhruba stejné kvality, pak by měl zvážit eventualitu návrhu děti mezi rodiče rozdělit.“(Bakalář, a kol., 2006, s. 22)

- **Vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role, identity.**

„Od útlého věku přes školní věk až po práh dospělosti si člověk vytváří svou společenskou roli také podle sexuální identity. Chlapci mužskou, ženy ženskou. Aby dítě mohlo přijmout svou roli zdravě, plně a uspokojivě, musí mít vhodný vzor, model.“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 22)

„Výzkumy ukázaly, že děti žijící s jedním rodičem se přizpůsobují situaci lépe, pokud jde o rodiče stejného pohlaví. Tvrzení je ale ve své obecnosti příliš kategorické. Sám Warshak varuje před paušálním zobecňováním v daném směru. **Řešení musí být vždy individuální.**“ (Novák, Průchová, 2007, s. 84)

- **Úroveň vzdělání a inteligence.**

„Rodič, který má výrazně vyšší vzdělání a inteligenci, bude dítě více stimulovat v jeho rozumovém vývoji, předá mu více zkušeností a poznatků. Kritérium je snadno hodnotitelné (dosažené vzdělání, inteligenční testy).“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 23)

Naopak autoři jiného textu uvádí, že: „Rozhodně nemá pravdu ten, kdo se automaticky domnívá, že „rodič s vyšším vzděláním a inteligencí, bude dítě více stimulovat a předá mu více zkušeností a poznatků“. Sama úroveň vzdělání nemusí vypovídat ani o cílevědomosti, houževnatosti a vytrvalosti.“ (Novák, Průchová, 2007, s. 85)

- **Šíře rodinného zázemí**

„Šíře rodinného zázemí je pro všestranný rozvoj dítěte a jeho pocit životní jistoty příznivější“. (Bakalář, a kol., 2006, s. 23)

- **Kontinuita prostředí pro dítě**

„Dítě by pokud možno nemělo zpřetrhat svazky s dalšími důležitými osobami a s prostředím, na které si zvyklo“. (Bakalář, a kol., 2006, s. 24)

„Kromě příbuzných sem patří kamarádi, učitelé, sousedé“. (Novák, Průchová, 2007, s. 85)

- **Socioekonomický status**

„Má – li rodič více finančních prostředků, může dítěti zajistit lepší životní podmínky“. (Bakalář, a kol., 2006, s. 24)

„Opět jde o jeden z problematických a povrchních soudů. Finanční podmínky samy o sobě ještě nezaručují obecně „lepší životní podmínky“. Hodně záleží na tom jak a za co finance rodiče utrácí.“(Novák, Průchová, 2007, s. 85)

„Kritéria takto zařazená umožňují snadné posouzení kvalit výchovné způsobilosti souhrnně. Posuzovatel samozřejmě musí na základě dostupných informací rozhodnout,

který rodič lépe splňuje určité kritérium. Rodiče dítěte útlého věku budeme v něčem posuzovat poněkud jinak než rodiče dítěte staršího. Rovněž poněkud jinak rodiče chlapce a rodiče dívky a samozřejmě i poněkud jinak rodiče dítěte nadaného a dítěte zaostávajícího.“ (Bakalář, a kol., 2006, s. 26)

Bohužel znalecký posudek ve velmi mnoha případech osvětlí výchovné předpoklady rodičů, případně jejich patologie, ale často znalec v závěru posudku nenavrhne konkrétní řešení, obzvláště tehdy, pokud výchovná způsobilost rodičů je na velmi podobné úrovni. Co se týká střídavé výchovy, tak znalec tuto formu výchovy vyjmenuje mezi dalšími variantami, uvede, že by byla možná za určitých specifických okolností. Nakonec je tedy na pracovníkovi OSPOD a především soudu, jak závěry znaleckého posudku interpretuje. Proto je velice vhodné, aby kolizní opatrovník případně rodiče navrhli výslech znalce u soudního jednání, kde je možné dotazovat se znalkyně na otázky ze znaleckého posudku vyplývající. Na konkrétně položené otázky většinou znalec konkrétně uvede, které výchovné prostředí je pro dítě nejlepší.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9. Metodika průzkumu

V této části bakalářské práce je stanoven cíl průzkumu, metoda (paradigma), podle které se postupuje a přístup, který se pojí s vybranou metodou. Je zde vymezeno, co je předmětem průzkumu, proč má být daný problém zkoumán, v jakém prostředí je realizován a jakým způsobem je vybrán vzorek.

9.1. Vymezení cíle průzkumu, metody a techniky sběru dat

*Praktická část bakalářské práce obsahuje kazuistické případy dětí předškolního, mladšího školního a staršího školního věku, u kterých skutečně střídavá výchova probíhala či probíhá nebo ji alespoň jeden z rodičů navrhoval. K tomuto účelu byly záměrně vybrané konkrétní **opatrovnické spisy vedené na oddělení sociálně – právní ochraně dětí, úřadu s rozšířenou působností**, které stanovené kritérium splňují.*

*Z opatrovnických spisů byly vybrány podstatná data a to především z **návrhů rodičů na výkon rodičovské zodpovědnosti, ze spisových záznamů OSPOD, protokolů OSPOD, ze zpráv škol, praktických lékařů, psychologů, znaleckých posudků, z usnesení a rozsudků soudu.** Jména nezletilých dětí jsou změněny, věk ani pohlaví změněno není, neboť se jedná o důležitý údaj, jehož změna by znamenala zkreslení celého případu. Účelem tohoto průzkumu je obeznámit s reálnými případy střídavé výchovy v podmínkách naší společnosti, neboť o této problematice mnoho publikací nenajdeme.*

Cílem praktické části je potvrdit anebo vyvrátit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují a jsou v konfliktních vztazích.

Cíl je naplňován kvalitativní metodou konkrétně případovou studií.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. Sběr dat a jejich analýza v kvalitativním výzkumu probíhají v delším časovém intervalu, výzkumný proces má longitudinální charakter.

S kvalitativním výzkumem spojujeme několik přístupů, které mají v této oblasti pevné místo a považují se za základní. Výzkum pomocí **případové studie** se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Základní výzkumnou otázkou je, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů.

V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným.“ (Hendl, 2008, s. 48,101-102)

Případové studie jsou rozděleny dle věku dětí - 3 případové studie jsou zaměřené na děti předškolního věku, 3 případové studie se zaměřují na děti mladšího školního věku a poslední 3 na děti staršího školního věku. Dohromady praktická část bakalářské práce obsahuje 9 případových studií.

9.2 Střídavá výchova u dětí předškolního věku

Věc: Péče o nezletilou Martinu, nar. 2002

Matka: nar. 1975

Otec: nar. 1975

- Dne 30. 8. 2006 podává matka návrh na úpravu práv a povinností rodičů k nezletilé, která se narodila z partnerského svazku. Navrhuje svěřit nezletilou do její péče, otci stanovit výživné v částce 6.000,- Kč měsíčně. Matka ve svém návrhu mimo jiné uvádí, že otec vystěhoval ji i dceru ze společné domácnosti

- Matka si pronajala byt zhruba 10 km od místa bydliště otce. Aktuálně je matka na rodičovské dovolené. Nezletilá navštěvuje MŠ, otec je OSVČ. Dceru vychovává matka.
 - Na to otec nezletilé reaguje dne 28. 9. 2006 návrhem na svěřeni nezletilé do jeho péče a „o předběžné opatření“.
 - Otec na OSPOD uvádí, že matka nemá na dceru dobrý vliv, je psychicky narušená. Několikrát ho fyzicky napadla, k tomuto volal PČR.
 - Z protokolu PČR je možné vyčíst, že otec obvinil matku s nadužívání léků na uklidnění.
 - OSPOD provedl šetření v místě bydliště obou rodičů. Matka bydlí v bytě o velikosti 2+1 společně se svou matkou. Nastoupila do zaměstnání jako rehabilitační sestra s příjmem cca 17 000,- Kč čistého. K výchovné způsobilosti otce matka uvedla, že se o dceru starala od narození ona, otec o rodinný život zájem neměl. Je pracovně vyčerpán. Matka nadužívání uklidňujících léků razantně popírá.
- Otec nezletilé byl již jednou ženatý a má další vyživovací povinnost, jeho měsíční příjem je cca 12 000,- Kč měsíčně. Pracovní dobu může přizpůsobit péči o dceru. Otec trvá na psychické labilitě matky, která se z tohoto důvodu nemůže o dceru starat. Otec bydlí v bytě o velikosti 3+1.
- Praktická lékařka dítěte uvedla, že nezletilá měla po narození zdravotní problémy. S dítětem chodila do ordinace především matka, k její péči neměla a nemá žádných výhrad.
 - Vzhledem k tomu, že rodiče se nebyli schopni na péči o nezletilou domluvit a jejich chování mělo na nezletilou negativní vliv, kolizní opatrovník rodiče vyzval k sepsání mimosoudní dohody platné zhruba 1 měsíc do prvního jednání soudu. Rodiče se dohodli, že nezletilá bude každý sudý týden ve výchově matky a v lichý ve výchově otce. Matka projevovala silný nesouhlas s touto úpravou. Za těchto okolností navrhl kolizní opatrovník zamítnutí návrhu na předběžné svěřeni nezletilé do péče otce.
 - Ze zprávy MŠ vyplývá, že rodiče ventilují své problémy i v MŠ. Předhání se, kdo bude v očích dítěte lepší. Opatrovník provedl návštěvu nezletilé v MŠ. Nezletilá vyjadřuje pozitivní emoce k oběma rodičům.

- MŠ uzavírá, že nezl. Martina se po stanovení střídavé výchovy zklidnila. Otec na OSPOD uvádí, že dcera mu řekla, že chce bydlet s ním.
- Po prvním jednání soudu se mimosoudní dohoda rodičů o střídavé výchově stává pro matku neakceptovatelná a podává návrh na předběžné svěřeni dcery do její výchovy. Otec na to reaguje podáním návrhu na předběžné svěřeni dcery do střídavé výchovy obou rodičů. OSPOD podpořil návrh otce na předběžné svěřeni nezletilé do střídavé výchovy obou rodičů a žádá soud o co možná nejrychlejší vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie i psychiatrie, který se zaměří za výchovnou způsobilost rodičů a případné nadužívání návykových látek obou rodičů.
- Dne 30. 11. 2006 opatrovnický soud vydal předběžné opatření, kterým odevzdal nezletilou v každém sudém týdnu do výchovy otci a v každém lichém do výchovy matky. **Soud uzavřel, že střídavá výchova za těchto okolností je pro zdárný vývoj dítěte vhodná, i když jsou rodiče v konfliktních vztazích.**
- Dne 1. 1. 2007 je usnesením soudu stanoven znalec z oboru psychologie a psychiatrie.
- V dubnu 2007 si OSPOD vyžádal zprávu z MŠ, která hodnotí lépe výchovnou způsobilost otce.
- Otec i nadále při jednání na OSPOD velmi zpochybňuje výchovnou způsobilost matky a její psychické zdraví.
- Znalecký posudek z oblasti psychologie shledal, že **oba rodiče jsou výchovně způsobilí**. Znalec uvedl, že je možné svěřit dítě do výchovy matky i otce, ale **optimální se mu jeví střídavá výchova obou rodičů**. Oba rodiče jsou výchovně schopní, oba mají schopnosti a předpoklady dítě zdárně vychovávat. Matka se projevuje citově méně ukázněně, ale velmi obětavě. Otec je ve svých projevech zdrženlivější, u dítěte vytváří pocit jistoty a bezpečí. Otec před znalcem uvedl, že matka není schopná dítě vychovávat, není v dobrém psychickém stavu a navíc nezletilá by měla mít jednotnou výchovu. Pokud by matka měla dceru získat do péče, tak jen za předpokladu, že se bude odborně léčit.

- Znalec z oboru psychiatrie uzavřel, že ani jeden z rodičů netrpí duševní poruchou ani závislostí na alkoholu či jiných návykových látkách.
- Kolizní opatrovník ve výchovné zprávě ze dne 12. 10. 2007 uvádí, že rozchod rodičů silně narušil jejich vzájemné vztahy a tyto prozatím nebyly překonány. Otec i po zveřejnění znaleckých posudků i nadále zpochybňuje charakter matky, snaží se jevit v lepším světle a přeceňuje názor dítěte předškolního věku. Nezletilá Martina trpí rozchodem rodičů, má ráda oba rodiče stejně. Opatrovník navrhuje svěřit nezletilou do výchovy matce a otci stanovit rozsáhlý styk s dcerou.
- Znalkyně z oboru psychologie u soudního jednání trvá na svěřením nezletilé do výchovy obou rodičů. Pro dítě by byla velká škoda, kdyby byla vychovávána jen matkou. Navíc je zde předpoklad, že matka bude otci ve styku s dcerou bránit. U otce takové tendence nezaznamenala. Kolizní opatrovník trvá na svěřením dítěte do výchovy matce. Městský soud v Brně rozhodl v prosinci 2007 o svěřením nezletilé do střídavé výchovy obou rodičů a to po týdnu.
- V lednu roku 2008 otec přichází s nezletilou na OSPOD. Nezletilá bez jeho přítomnosti uvádí, že ji matka bije a sprostě jí nadává. Chce být pouze s tatínkem. Dítě hystericky křičelo, že již nechce být u maminky. Pracovnice OSPOD doporučila otci, aby s nezletilou navštívil dětského psychologa a konstatuje, že u dítěte se projevují známky disharmonického vývoje. Otec žádá pracovníci OSPOD, aby výše uvedené nebylo s matkou řešeno.
- O týden později provádí pracovník OSPOD pohovor s nezletilou Martinou v MŠ. Nezletilá opět uvádí, že má ráda oba rodiče, že to co vypověděla v kanceláři, pravda není. I přesto opatrovník u nezletilé zaznamenal silnější preferenci otce. Nezletilá na OSPOD říkala to, co si myslí, že chce otec slyšet.
- Matka se do rozsudku Městského soudu v Brně odvolala. Mateřská škola ve své zprávě z února 2008 uvádí, že nezletilá se vždy těší na oba rodiče stejně. Nezaznamenali silnější preferenci otce či matky.
- Psycholog, kterého navštívil v lednu 2008 otec s nezletilou, uvedl, že Martina se aktuálně cítí lépe u otce, kde je pro ni stabilnější a klidnější prostředí. Matku má nezletilá také ráda, ale špatně snáší její afektivní výbuchy.

- V březnu 2008 se dostavila na OSPOD matka. Uvedla, že Martinka již nechce za otcem chodit, doma jí brečí a prosí ji, aby tam nemusela chodit. Otec matku i nadále verbálně napadá. Matka byla seznámena s tím, že nezletilá zhruba před 2 měsíci hystericky plakala, že nechce již být u matky. Matka poukazuje na nevhodnost střídavé výchovy na dceru, bude z ní rozmazlená, nevyrovnaná, psychicky labilní holka.
- Opatrovník vyzývá oba rodiče, aby navštívili psychologa všichni dohromady a snažili se o jednotný výchovný přístup k dceři.
- Matka z počátku další návštěvu psychologa odmítá, nakonec oba rodiče navštívili s nezletilou stejného psychologa, který doporučil rodinnou terapii, která by měla vést k tomu, aby dítě střídavou výchovu lépe snášelo. S vysokou pravděpodobností dělá nezletilé potíže již samotný přechod, po každém týdnu od jednoho rodiče ke druhému.
- Kolizní opatrovník ve své výchovné zprávě z dubna 2008 k odvolacímu soudu popisuje výchovnou situaci dítěte. Závěrem uvádí, že se mu nejví režim střídavé péče pro nezletilou vhodný obzvláště v týdenních intervalech. I když Městský soud v Brně rozhodl, že oba rodiče jsou výchovně způsobilí a proto by neměl být ani jeden z péče o nezletilou vyloučen, odvolací soud by se měl zaměřit na zájem dítěte a pečlivě uvážit, které výchovné prostředí je pro nezletilou vhodné. Konfliktní vztahy mezi rodiči nebyly zdaleka překonány a mají negativní vliv na nezletilou.
- Jednání odvolacího soudu bylo nařízeno až na únor 2009. Situace se postupem času relativně zklidnila, zpráva ZŠ a praktické lékařky neobsahovala žádná negativní zjištění.
- Krajský odvolací soud rozsudek soudu I. stupně potvrdil v dubnu 2009.
- Nezletilá je nadále ve střídavé péči obou rodičů, ani jeden z nich na OSPOD od ukončení odvolacího řízení neuváděl žádný problém.

Věc: Péče o nezletilou Kamilu, nar. 2001

Matka: nar. 1969

Otec: nar. 1970

- V říjnu 2009 otec na OSPOD uvádí, že s matkou vedli společnou domácnost do roku 2007, před nástupem dcery do 1. třídy otec odešel ze společné domácnosti. Rodiče uzavřeli mimosoudní dohodu o výchově dcery, která bude ve střídavé výchově obou rodičů, kdy střídání bude probíhat vždy po 1 týdnu, výživné si rodiče nestanovili. Z pohledu otce fungovala střídavá výchova rok a půl dobře. V lednu 2009 matka otci oznámila, že se hodlá stěhovat do jižních Čech, odkud pochází. Otec uvádí, že jakákoliv změna především školy, kamarádů, bydliště a rodinného zázemí ze strany otce, je pro dceru nevhodná a stresující.
- Matka nezletilé ve svém návrhu na zahájení řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti, který byl doručen OSPOD v listopadu 2009 navrhuje svěřit nezletilou do střídavé výchovy obou rodičů, matka je oprávněna mít u sebe dceru každý lichý týden, otec je oprávněn mít u sebe dceru v sudém týdnu. Matka je povinna přispívat na dceru výživným v částce 1 200,- Kč měsíčně do 10. dne předem k rukám otce, otec je povinen hradit výživné v částce 9 000,- Kč měsíčně do 10. dne předem k rukám matky.
- Otec ve svém návrhu z listopadu 2009 taktéž navrhuje střídavou výchovou obou rodičů, nenavrhuje stanovení výživného ani jednomu z nich. Otec uvádí, že nezletilá má silný citový vztah k oběma rodičům, střídavá výchova doposud probíhala bezproblémově. To se ovšem v poslední době změnilo, matka se snaží dohodu zmařit tím, že se odstěhuje a střídavá výchova již nebude možná.
- V prosinci 2009 se matka dostavila na OSPOD. Uvedla, že podává k Městskému soudu návrh na svěření nezletilé do její výchovy. Nezletilá má již dlouhou dobu problémy se spánkem, ve škole, její chování se celkově změnilo. Nezletilá je v péči psychologa, ten střídavou výchovu nedoporučuje, obzvláště když rodiče nejsou schopni spolu komunikovat. Pokud matce bude dcera svěřena do péče, nehodlá otci ve styku bránit.

- **OSPOD provedl pohovor s nezletilou Kamilou v týdnu, kdy byla u otce. Ta uvedla, že je se střídavou výchovou spokojena. Vyhovuje ji, že je týden u mamky a týden u tat'ky. Střídavá výchova ji baví. Pracovnice OSPOD konstatovala, že nezletilá byla při pohovoru spontánní, bezprostřední a komunikativní. Pohovor proběhl v kanceláři OSPOD.**
- **OSPOD provedl pohovor s nezletilou také v týdnu, kdy byla u matky. Nyní byl postoj nezletilé ke střídavé výchově zcela opačný. Uvedla, že by si přála být už konečně jen u jednoho z rodičů a s druhým se stýkat o víkendech. Rozhovor byl proveden v domácím prostředí.**
- OSPOD navrhuje ve výchovné zprávě pro soud vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie, který posoudí rodičovskou způsobilost, vzájemné vztahy mezi Kamilou a rodiči a také nejvhodnější formu výchovy.
- Začátkem ledna 2009 matka podala k Městskému soudu návrh na svěření nezletilé do její výchovy a stanovení výživného otci v částce 9 000,- Kč měsíčně do 5. dne v měsíci předem k rukám matky.
- Na to otec podává návrh na předběžné opatření, kterým navrhuje, aby matka byla povinna zdržet se bránění plnění povinné docházky nezletilé do Základní soukromé školy v Brně.
- Matka taktéž podává návrh na předběžné opatření, kterým by nezletilá byla svěřena do její péče, a otci byl stanoven styk s nezletilou.
- Městský soud v Brně vydal usnesení o předběžném opatření, kterým nezletilá byla předána do péče otce. Soud měl za prokázané, že matka bez vědomí otce a jeho souhlasu koná kroky k tomu, aby nezletilou přemístila do jižních Čech, kde již zajistila nezletilé školní docházku a kupuje obchod. **Soud dospěl k závěru, že do konečného rozhodnutí soudu by mělo být výchovné prostředí takové, které se do maximální možné míry bude přibližovat tomu, v čem nezletilá byla vychovávána doposud.**
- Matka proti tomuto usnesení podala odvolání, Krajský soud ovšem usnesení soudu I. stupně potvrdil.

- Znalec dospěl k závěru, že nezletilá má přibližně stejný vztah k oběma rodičům. Oba domovy, jak u otce, tak u matky jsou pro ni stejně významné. Žádný z rodičů nemá takové zvláštnosti osobnosti, které by ukazovaly na poruchu. **Nezletilá se s rozchodem rodičů dobře vyrovnala a aktuálně nemá známky neurotizace. Je zaměřena na vlastní osobu, školu, kamarády.** Je si jista citovým vztahem obou rodičů, kteří o ni soutěží. Nezletilá spíše preferuje výchovné prostředí u matky, které je spojeno s volností. Otec je spíše direktivní, sebevědomí typ, se schopností vést a organizovat okolí. Oba rodiče jsou výchovně schopní. Výchova matky je adekvátní, s lehčím sklonem k rozmalování a větší benevolenci. Výchova otce je rovněž zcela adekvátní, ale více přísná, kritická. Stabilita výchovy u matky může být mírně ohrožena. Znalce závěrem konstatuje, že střídavá výchova, kterou rodiče aplikovali, byla pro nezletilou nejlepším řešením a přínosem.
- OSPOD z nového místa bydliště matky sděluje, že podmínky pro pobyt nezletilé jsou zde zcela vhodné.
- Na dotaz OSPOD škola, kterou navštěvuje nezletilá, sděluje, že oba rodiče se v době střídavé výchovy zajímali o prospěch, chování nezletilé, oba docházeli na hovorové hodiny. Po vydání PO dochází do školy pouze otec. Přesto je zřejmé, že rodiče spolu komunikují a nezletilá matku v jižních Čechách pravidelně navštěvuje.
- OSPOD ve výchovné zprávě navrhuje svěřit nezletilou do výchovy otce, matce stanovit výživné, které odpovídá jejím příjmům a potřebám dcery.
- V listopadu 2010 vydal Městský soud v Brně rozsudek, kterým byla nezletilá Kamila svěřena do výchovy otce. Matce bylo stanoveno výživné v částce 2 000,- Kč měsíčně. Styk matky a dcery stanoven nebyl, neboť rodiče jsou schopni se na tomto dohodnout.
- Matka se do rozsudku Městského soudu v Brně odvolala, odvolací soud doposud o odvolání nerozhodl.

Věc: Péče o nezletilého Jaroslava, nar. 2004

Matka: nar. 1981

Otec: nar. 1978

- Matka podává v srpnu 2009 k Městskému soudu návrh na zahájení řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému. Uvádí, že s otcem nezletilého uzavřeli manželství v roce 2002. Z manželství se jim v roce 2004 narodil nezletilý syn. Matka současně s tímto návrhem podává návrh na rozvod manželství. Nezletilý navštěvuje střídavě MŠ v Brně a střídavě MŠ v Novém Jičíně. Rodiče se střídají v péči o dítě, u otce je dítě každý lichý týden, u matky každý sudý. Rodiče si předávají dítě vždy v místě bydliště toho z rodičů, který měl nezletilého u sebe. Rodiče se oba zavazují hradit výživné v částce 1 000,- Kč měsíčně.
- OSPOD zjistil, že rodiče vedli společnou domácnost do ledna 2009 v Novém Jičíně. Po ukončení společné domácnosti se matka přestěhovala do Brna. Opatrovník šetřením zjistil, že dítě má vhodné prostředí u obou rodičů. Nezletilý projevoval souhlas se střídáním domovů u matky a u otce. Komunikace rodičů byla bez závad, navíc oba projevovali přání vychovávat chlapce ve střídavé výchově. Důležitý byl také moment, kdy rodiče uvedli, že až nastoupí chlapec do 1. třídy, bude navštěvovat pouze jednu školu a bude ve výchově jen jednoho z nich. Opatrovník projevil pouze nesouhlas s výší výživného, oba rodiče vydělávali měsíčně cca 22 000,- Kč. Oba mají vyživovací povinnost pouze k nezl. Jaroslavovi, proto by měl každý z nich platit výživné v případě střídavé výchovy min. ve výši 2 000,- Kč měsíčně. S tímto rodiče souhlasili.
- Městský soud v Brně schválil dohodu rodičů, kterou nezletilý byl svěřen do rozvodu manželství do střídavé výchovy rodičů, a to tak, že ve výchově matky bude každý sudý týden v kalendářním roce, vždy od neděle 18:00 hodin a ve výchově otce každý sudý týden v kalendářním roce vždy od neděle 18:00 hodin. Rodiče si nezletilého předají v místě bydliště toho z rodičů, který měl nezletilého Jaroslava ve své výchově. Otec se zavazuje hradit výživné v částce 2 000,- Kč měsíčně, splatné vždy do 10. dne předem k rukám matky s účinností od právní moci rozsudku.

- Matka se zavazuje přispívat na výživu nezletilého Jaroslava částkou 2 000,- Kč měsíčně splatnou vždy do 10. dne v měsíci předem k rukám otce s účinností od právní moci rozsudku. Stejně výroky se týkaly i doby po rozvodu manželství rodičů, pouze výživné bylo splatné vždy do 10. dne v měsíci předem s účinností ode dne právní moci výroku o rozvodu.
- *Dílčí závěr*

Ve výše uvedeném textu jsou uvedeny 3 různé případové studie.

Z případu nezl. Martiny, nar. 2002 vyplývá, že **soud může svěřit nezletilé dítě do střídavé výchovy rodičů, i když matka s tímto nesouhlasí a rodiče jsou v konfliktních vztazích.** Kolizní opatrovník v tomto případě se střídavou výchovou nesouhlasil a jevila se mu vhodná výlučná výchova matky.

Nezletilá se střídala u rodičů po týdnů a po určité době u ní bylo možné zaznamenat neurotické projevy. Otázkou zůstává, zda – li by se tyto projevy u nezletilé objevily i v případě, kdyby nezletilá byla vychovávána jedním rodičem a s druhým se pouze stýkala.

Nezletilá je ve střídavé výchově obou rodičů vychovávána od 4 let. I když se u nezletilé projeví známky disharmonického vývoje, střídavá výchova i přes nesouhlas matky a z počátku velmi vyhrčené vztahy rodičů, i nadále probíhá. OSPOD nemá žádné informace (od rodičů, školy, praktické lékařky), že by nezletilá střídavou výchovu špatně snášela.

Z výše uvedených důvodů nelze tedy potvrdit ale ani vyvrátit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích, neboť střídavá výchova u nezl. Martiny i za těchto okolností probíhá.

V případě nezl. Kamily, nar. 2001 se střídavá výchova jevila jako velmi vhodná, rodiče se na ní zpočátku dohodli, později se ovšem matka rozhodla změnit bydliště a to tak zásadním způsobem, že střídavou výchovu již nebylo možné realizovat vzhledem k faktu, že školní docházka dítěte by měla být jednotná.

U nezl. Kamily bylo možné zaznamenat změnu názoru dle postoje toho kterého rodiče. Výchovná způsobilost rodičů byla na velmi dobré úrovni, matka byla znalkyní shledána více benevolentní a to v kombinaci s radikální změnou bydliště způsobilo, že soud svěřil dívku v 1. třídě do výchovy otce. Tento případ zcela popírá nařčení otců, že jsou matky soudem i OSPOD ve výchově upřednostňovány.

Vzhledem k tomu, že se matka nakonec rozhodla odstěhovat, nelze názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích potvrdit ani vyvrátit, neboť o střídavé výchově nebylo rozhodnuto z jiných důvodů.

Střídavá výchova u nezl. Jaroslava, nar. 2004 představuje téměř ideální model střídavé výchovy, který je ale vhodný právě pro tohoto chlapce. Protože každé dítě by nechtělo střídat mateřskou školu po týdnu a zřejmě málokterí rodiče by se na tomto byli schopni domluvit.

Ani v tomto případě nelze názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích potvrdit ani vyvrátit, neboť rodiče se na střídavé výchově domluvili a tedy spolu komunikují a nejsou v konfliktních vztazích a za těchto okolností střídavá výchova bezproblémově probíhá.

9.3 Střídavá výchova u dětí mladšího školního věku

Věc: Péče o nezletilého Vojtěcha, nar. 1998

Matka: nar. 1969

Otec: nar. 1968

- V roce 2005 matka na OSPOD uvádí, že je zaměstnaná, pracuje jako asistentka. Je vdaná, chování jejího manžela k ní je dlouhodobě špatné, má charakter domácího násilí. První násilí k ní se objevilo již v době těhotenství. Ve 2 letech byla u dítěte zjištěna slabší mozková obrna, měl postiženou levou ruku a nohu. U dítěte byla diagnostikována LMD s levostrannou hemiparézou. Bylo nutné

se nezletilému věnovat, o což se matka snažila. Otec matce vyčítal, že veškerou péči věnuje synovi. Hádali se, bil ji, ale ona nikdy nešla k lékaři. Otec si od roku 2002 našel jinou partnerku. Dohodli se, že se rozvedou. Matka se s dítětem odstěhovala, otec se zavázal hradit výživné v částce 3 500,- Kč měsíčně, stýkat se s dítětem každý druhý víkend v měsíci.

- Matka s nezletilým navštívila centrum odborných zdravotnických služeb. Vyšetření bylo doporučeno na žádost obvodní lékařky v březnu 2005. Psycholog ve zprávě uvádí, že potíže jsou vázané na změnu rodinné situace, Vojtěchovi se změnila MŠ. Z návštěv u otce se chlapec vrací znejistělý, nerozhodný a také plačtivější. Hůře se adaptuje na změny. Rodina byla nefunkční, již cca 2 roky nefungovala. Při exploraci rodiny je znát změna chování dítěte, nezletilý zostržití, vyhýbá se otázkám, ignoruje konfliktní situace. Závěrem psycholog uvádí, že u chlapce zjistil zvýšenou úzkostnost a nejistotu na podkladě změněné rodinné situace i změny zázemí. Dítě by mělo být psychologem i nadále sledováno.
- V listopadu 2005 otec matce dítě po víkendu nevrátil, zavedl syna do školy a uvedl, že si pro něho po vyučování dojde. Na to matka reagovala tím, že si také pro syna do školy dojde.
- Otec na OSPOD uvádí, že syna matce nevrátil, protože se k ní vrátit nechtěl. Chlapec toto matce řekl do telefonu, matka přesto trvala na jeho návratu. Otec uvedl, že syn takto reagoval, i když byl s matkou, nechtěl k otci. Otec se domnívá, že není dobré takovou situaci řešit násilím. Dítě otci řeklo, že není u matky spokojeno, vadí mu kamarádka matky, která zde trvale pobývá. Matka uvedla, že kamarádka u nich bydlet nebude. V prosinci 2005 otec nezletilého matce opět po víkendu nevrátil. **Matka prozatím nechce podávat návrh na předběžné opatření, chce se s otcem dohodnout.**
- V prosinci je také na OSPOD doručen návrh matky na výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému, navrhuje svěřit chlapce do její péče, otci stanovit výživné v částce 3 500,- Kč. Matka také navrhuje stanovit styk otce s nezletilým.
- V prosinci 2005 OSPOD řeší s rodiči problém ohledně styku nezletilého s otcem v období zimních prázdnin, rodiče se nemohou dohodnout, nakonec je za pomoci OSPOD dosaženo dohody.

- Psycholog z centra dětských odborných zdravotnických služeb ve své zprávě uvádí, že adaptační problémy nezletil. Vojtěcha vyplývají z dlouhodobé konfliktní situace mezi rodiči. Doporučuje, aby v případě řešení úpravy poměrů k nezletilému dítěti, byl zachován stávající model, tzn., dítě by mělo zůstat ve výchově matky a s otcem se stýkat každý lichý či sudý víkend v měsíci a některý všední den v týdnu. **Psycholog ve své zprávě důrazně doporučuje, aby rodiče řešili svoje problémy mimo dítě a nikoliv přes něj.** Pokud mezi rodiči nedojde k dohodě, měl by jejich výchovnou způsobilost posoudit znalec.
- Otec podal k Městskému soudu v Brně návrh na svěřeni nezletilého do střídavé výchovy obou rodičů.
- **OSPOD ve výchovné zprávě uvádí, že rodiče se navzájem obviňují z nevhodného výchovného působení na dítě, z manipulace s dítětem atd. Nejsou schopni přiměřené komunikace.** Společné soužití rodičů mělo znaky domácího násilí ze strany otce. Matka se obrátila na PČR – skupinu pro problematiku domácího násilí. Otec toto popírá, těmito nařčeními matka sleduje vlastní prospěch, nedbá na zájem dítěte. Její výchova vede k nesamostatnosti a závislosti dítěte. Nezletilý je žákem 1. třídy, je úspěšný, zodpovědný, oblíbený mezi dětmi i učiteli. Díky zvýšené péči matky není hendicap dítěte plynoucí z lehké mozkové dysfunkce znatelný, ale je zapotřebí i nadále o dítě zvýšeně pečovat a rehabilitovat. Dítě je v plném zaopatření matky, matka dohlíží na jeho přípravu do školy, oba rodiče se informují na jeho prospěch ve škole. Kolizní opatrovník konstatuje, že dítě má dobrý vztah k oběma rodičům. Při řešení neshod v průběhu styku otce s ním bylo zřejmé, že je snadno ovlivnitelný. **Dítě v určitý okamžik upřednostňovalo matku, jindy zase otce.** V péči matky o nezletilého nebyly zjištěny žádné nedostatky, přesto opatrovník navrhuje vypracování znaleckého posudku, který ozřejmí výchovnou způsobilost rodičů a vhodnost střídavé výchovy.
- V lednu 2006 otec podává návrh na svěřeni nezletilého Vojtěcha do výchovy otce a stanovení výživného matce. Pokud soud nevyhoví jeho návrhu, navrhuje otec střídavou výchovu.
- V březnu 2006 otec na OSPOD sděluje společně se svou partnerkou, že otec požádal na přání syna prodloužení jeho pobytu u něho přes noc. Matka žádost otce hystericky odmítla, chlapec k ní jít nechtěl, bránil se, křičel, plakal. Matka

hystericky křičela na celý dům, otec se synem odjel a řekl matce, že jí dítě vrátí, až se uklidní. Otec celý incident nahrával. Pracovnice OSPOD konstatovala, že rodiče nechránili dítě jejich hádkám a z nahrávky je zřejmé, že se oba rodiče dopustili citového vydírání dítěte. Otec byl vyzván, aby dítě vrátil matce a psychicky ho na návrat připravil.

- Matka celou situaci popisuje jinak, uvádí, že otec dítěti naslibuje spoustu věcí a potom on samozřejmě chce být u něho. Namísto, aby dítěti vysvětlil, že s matkou byli dohodnuti tak a tak.
- Po řadě nedorozumění se matka domáhala v květnu 2006 stanovení předběžného styku otce se synem. Soud vydal PO, otec byl usnesením oprávněn stýkat se s chlapcem každý sudý víkend od pátku 17:00 do neděle 18:00. **Soud uzavřel z obsahu spisu, že vztahy mezi rodiči jsou značně konfliktní, nejméně od 11/2005 probíhá styk nezletilého s otcem konfliktně, rodiče nejsou schopni tyto situace uspokojivě řešit.**
- Otec se do usnesení MS v Brně odvolal, s tím, že chce, aby matka dítě ke styku přebírala v jeho bydlišti. Oba rodiče bydlí v rámci území Statutárního města Brna.
- Koncem května 2006 byl dokončen znalecký posudek, který uzavřel, že nezletilý Vojta je průměrných intelektových schopností, psychosociálně méně zralý. Je velmi citlivý až přecitlivělý, méně odolný vůči tlakům prostředí. **Matka je průměrně inteligentní, rozvázná, může přehnaně reagovat na některé impulsy, ale dokáže se rychle zklidnit. Je přátelská, vstřícná, kooperativní. Otec nezletilého je osobnost velmi dobrých intelektových schopností, je ovšem méně vypočitatelný, často může reagovat extrémním způsobem, únikem od problému nebo agresivně.** Matka se projevuje velmi obětavě k dítěti, má k němu vřelý citový vztah, je ukázněná, výchovně přiměřeně náročná. Otec je také schopen syna vychovávat, avšak ne zcela konsekventně, je schopen upřednostnit vlastní aktivity před synem. **Střídavou výchovu znalkyně doporučovala, ovšem ve větší míře by dítě mělo být u matky.**
- Krajský odvolací soud usnesení soudu I. stupně potvrdil.
- V září 2006 otec uvádí, že má neustále problémy s matkou ve věci jeho styku se synem. Matka mu nyní dítě ke styku nepředala se zdůvodněním, že je nemocný. Matka má navíc nového přítele, Vojtěch si stěžuje, že ho bije.

- Po pohovoru pracovnice OSPOD s nezletilým bez přítomnosti další osoby nebyly informace od otce potvrzeny.
- Opatrovník ve své zprávě z listopadu 2006 uvádí, že při řešení otázky výchovy nezletilého je zapotřebí přihlédnout k tomu, že dítě vyžaduje zvýšenou péči, kdy je z hlediska speciální pedagogické diagnostiky nezbytná jednotná a soustavná péče, kterou by při střídavé výchově a problematické komunikaci mezi rodiči nebylo možné zajistit.
- Rozsudkem Městského soudu v Brně byl nezletilý svěřen na dobu do rozvodu manželství do výchovy matky, otec byl zavázán hradit výživné v částce 3.500,- Kč měsíčně. Otcí byl vymezen rozsáhlý styk se synem a to v každém sudém kalendářním měsíci od pátku do neděle, dále v období Vánoc, Velikonoc, jarních prázdnin. Stejná úprava platila i na dobu po rozvodu manželství rodičů.
Městský soud uvedl, že při rozhodování vycházel ze znaleckého posudku a také z faktu, že komunikace mezi rodiči není uspokojující a vztahy mezi rodiči se doposud neurovnaly.
- Otec se do rozsudku soudu I. stupně odvolal, soud nechal vyhotovit doplnění znaleckého posudku. Znalec v květnu 2007 konstatoval, že ve výchovném prostředí nezletilého došlo k posunu, oba rodiče jsou téměř na stejné úrovni. Nezletilý úplně nepřijal nového partnera matky. **Znalkyně doporučuje střídavou výchovu za okolností, že rodiče budou spolupracovat.**
- Krajský odvolací soud v srpnu 2007 změnil rozsudek soudu I. stupně a svěřil nezletilého do střídavé výchovy obou rodičů. Nezletilý se bude střídat u rodičů po 14 dnech.
- V lednu 2009 **matka na OSPOD upozorňuje na neposlušnost syna a jeho nezvladatelné chování, škola uvádí, že je dítě ve stresu.** Matka žádá o kontakt na rodinného terapeuta, oba rodiče by měli začít situaci řešit.
- **Škola uvádí, že dítě je vzděláváno dle individuálního vzdělávacího programu. Dítě má v poslední době ve škole záchvaty vzteku a negativismu. Dítě je ve vyučování hrubé, nadřazené vůči ženskému pohlaví. Celkově se škole jeví neklidný od zahájení střídavé péče.**

- Otec na OSPOD uvádí, že s dítětem problém nemá. Nechce s dítětem navštěvovat psychologa.
- V roce 2011 nezletilý Vojtěch odmítá chodit k otci, toto bylo zjištěno školou, matkou i provedeným pohovorem pracovníka OSPOD s dítětem. Důvodem je, že otec chlapce bije, hrubě mu nadává a křičí. Toto bylo potvrzeno dalšími dvěma krizovými zařízeními.
- Matka podala návrh na PO. V lednu 2011 byl chlapec předán do výlučné výchovy matky.

Věc: Péče o nezletilou Janu, nar. 1998

Matka: nar. 1974

Otec: nar. 1973

- Nezletilá byla na základě dohody rodičů svěřena do výchovy otce v roce 2001.
- Ve věci nezletilé byla podána řada návrhů na určení styku matky s dcerou, na zvýšení výživného atd.
- V lednu 2008 otec na OSPOD uvádí, že matka má negativní vliv na dceru, nechává ji jezdit samotnou autobusem, nezletilá u matky využívá internet a prohlíží si pornografické fotky.
- Matka se na pozvání dostavila na OSPOD, uvedla, že dceru hlídá. Problém s pornografickými fotkami s dcerou probrala. Matka poukazuje na to, že má dceru pouze o víkendu jednou za 14 dní. Je to otec, který na ni výchovně působí. Matka uvedla, že chce požádat soud o svěření dcery do střídaté výchovy. Dcera si střídatou výchovu přeje, několikrát jí o to žádala.
- Nezletilá Jana bez přítomnosti rodičů uvedla, že si přeje být ve střídaté výchově obou rodičů. Ví, co to znamená a moc by si to přála.
- V únoru 2008 matka podává návrh na svěření nezletilé do střídaté výchovy obou rodičů.
- OSPOD ve výchovné zprávě uvádí, že otec se střídatou výchovou nesouhlasí. Nezletilá navštěvuje 5. třídu ZŠ a bez přítomnosti rodičů uvedla, že si přeje být vychovávána oběma rodiči. Stýská se jí po mamce. **OSPOD nezjistil**

nedostatky ve výchovném působení ani jednoho z rodičů, ovšem jejich vztahy jsou konfliktní a mohly by mít na nezletilou, negativní vliv.

- Městský soud vydal v květnu 2008 rozhodnutí, kterým svěřil nezletilou do střídavé výchovy obou rodičů od 1. dne do 15. dne v měsíci bude nezletilá ve výchově matky, od 16. dne do posledního dne každého měsíce bude nezletilá ve výchově otce. Matce bylo stanoveno výživné v částce 5 000,- Kč měsíčně, otci ve výši 2 500,- Kč měsíčně.
- Otec se do rozsudku soudu odvolal.
- Matka z tohoto důvodu podala návrh na předběžné opatření a svěření nezletilé do střídavé výchovy po 14 dnech. Městský soud vydal předběžné opatření, kterým matce vyhověl.
- OSPOD postupem času zjistil, že rodiče nejsou schopni spolu komunikovat v zájmu nezletilé. Rodiče měli problém při placení kroužků, obědů ve škole, na tomto se nebyli schopni domluvit. Téměř každý problém byl rodiči řešen s opatrovníkem.
- Nezletilá při provedeném šetření v místě bydliště u otce vypověděla, že si již nepřeje střídavou výchovu. Chce se jen s matkou často stýkat. Nezletilá byla při pohovoru s opatrovníkem velmi nervózní, její projev neodpovídal věku ve smyslu regrese. Jako důvod, proč už nezletilá střídavou výchovu nechce, uvádí, že si chtěla vyzkoušet jízdu autobusem a tu si už vyzkoušela, a že by tatínek, babička a dědeček byli velmi smutní.
- Kolizní opatrovník u odvolacího jednání nedoporučoval potvrzení rozsudku soudu 1. stupně. Konfliktní vztahy rodičů nebudou mít na zdárný vývoj nezletilé dobrý vliv. Střídavá výchova se neosvědčila, rodiče nejsou schopni kooperovat při řešení základních záležitostí týkajících se dítěte.
Krajský soud provedl výslech nezletilé bez přítomnosti rodičů i opatrovníka. Nezletilá znovu projevila přání být ve střídavé výchově obou rodičů. Krajský soud v Brně rozhodnutí soudu I. stupně potvrdil.
- Ve střídavé výchově začaly postupem času problémy. Matka se opakovaně dostavovala s nezletilou na OSPOD a uváděla, že dcera má zdravotní problémy, nejí, navštívila s ní psychologa. Matka předložila zprávu, ve které psycholog nedoporučuje pokračovat ve střídavé výchově, u nezletilé se projevují psychické a somatické potíže. Nezletilá si přeje zůstat ve výchově matky. OSPOD uzavírá,

že nezletilá má výčitky svědomí vůči otci, neboť projevila přání být ve střídané výchově obou rodičů. Nezletilá se není schopná s tímto psychickým tlakem vyrovnat a to se projevuje psychosomatickými potížemi.

- V dubnu 2009 matka podala návrh na svěřeni nezletilé do její výchovy a stanovení výživného otci.
- V září 2009 Městský soud v Brně svěřil nezletilou do výchovy matky, otcí stanovil výživné ve výši 2 500,- Kč měsíčně do 15. dne předem k rukám matky a stanovil nezletilé s otcem rozsáhlý styk.

Věc: Péče o nezletilého Ondřeje, nar. 1999

Matka: nar. 1974

Otec: nar. 1973

- V únoru 2008 matka podává návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému Ondřejovi, navrhuje svěřit chlapce na dobu po rozvodu manželství rodičů do péče matky. Uvádí, že s otcem i nadále žijí ve společné domácnosti, oba se podílí na výchově nezletilého i úhradě nákladů. Nezletilý chodí do 3. třídy, je zdravý, chodí do juda.
Matka pracuje jako prodavačka s měsíčním příjmem cca 16 000,- Kč, manžel je zaměstnán jako mechanik s příjmem 18 000,- Kč měsíčně.
- Matka na OSPOD potvrzuje, že s otcem se oba podílí na péči o dítě – oba spolupracují se školou, oba navštěvují s chlapcem lékaře, jejich domluva je bezproblémová. Důvodem rozvodu manželů je matčina nová známost. Mezi ní a manželem došlo postupem času k odcizení, již není cesta zpátky.
- Otec na OSPOD uvádí, že se rozvádět nechce, chce se pokusit zachránit jejich manželství. Otec chce, aby s manželkou žili prozatím spolu a pokusili se jejich vztah obnovit. Otec potvrzuje, že s matkou stále vedou společnou domácnost, oba přispívají na domácnost rovným dílem 10 000,- Kč. Otec chtěl navštívit manželkou poradnu, matka jeho iniciativu odmítla. Otec uvádí, že pokud dojde k rozvodu, chtěl by střídanou výchovu.
- Nezletilý bez přítomnosti rodičů na OSPOD uvedl, že chodí do 3. třídy ZŠ. Je smutný, protože ve 4. třídě bude mít jinou paní učitelku a odstěhoval se mu

dobrý kamarád. Starají se o něho oba rodiče, když jsou v práci, je u babičky. Chlapec uvedl, že neví o tom, že soud bude rozhodovat o jeho výchově, ale je zřejmé, že oba rodiče s ním o tom mluvili, především matka. Jeho reakce na otázku, jak by si to představoval, kdyby rodiče spolu nebydleli, uvedl, že by rozhodně žádnou střídavou výchovu nechtěl, to by musel pořád chodit s „báglama“ od jednoho k druhému, on bych chtěl bydlet v Brně s matkou a otec by za ním chodil, kdy by chtěl, anebo on k němu. Mamka dřív se střídavou výchovou souhlasila, ale teď si to rozmyslela. Z delšího rozhovoru opatrovník uzavírá, že dítě má citové pouto stejné síly k oběma rodičům. K partnerovi matky se chlapec vyjadřuje tak, že ho nesnáší. Odvedl mamku tatkově, navíc mu vadí, že s nimi neustále tráví čas, mamce svoje pocity neříká, on s mamkou zase neříkají tatkově, že byli s Petrem. Mamka chce, aby s námi pořád byl, říká, že ona to chce, a tak to taky bude. Závěrem chlapec uvádí, že to co řekl na začátku bere zpět, chce bydlet s tím z rodičů, který zůstane bydlet v jejich bytě. Střídavou výchovu nechce a k druhému rodiči bude chodit třeba každý den, to by znamenalo, že by chtěl být u tatky, protože je víc doma a má na něho víc času.

- Opatrovník ve výchovné zprávě z května 2008 uvádí, že v tomto případě, kdy rodiče bydlí společně, jsou schopni jednat v zájmu dítěte, se jeví vhodná společná výchova. Tím by bylo zajištěno právo dítěte na výchovu obou rodičů a také právo rodiče v široké míře se podílet na výchově a spoluvytvářet jeho budoucí život.
- Rodiče u jednání navrhují střídavou výchovu, opatrovník je zásadně proti a navrhuje společnou výchovu. Z výslechu rodičů vyplynulo, že všichni spolu vedou společnou domácnost a v blízké budoucnosti se tento stav měnit nebude. Rodiče závěrem uvedli, že jsou schopni dohodnout se na společné výchově.
- Městský soud vyhlásil rozsudek, kterým byla schválena dohoda rodičů. Nezletilý Ondřej byl svěřen do společné výchovy obou rodičů. Výživné se rodičům na nezletilého Ondřeje neurčilo.
- V lednu 2010 matka na OSPOD uvedla, že s otcem ukončili společnou domácnost, matka se přestěhovala k příteli a mimosoudně se dohodli na střídavé výchově a částce výživného. Matka v současnosti vnímá rozkol ve výchovném

působení s otcem, zvažuje podat návrh k soudu na svěřením chlapce do její výlučné výchovy.

- Matka doposud návrh v tomto smyslu nepodala, OSPOD nebyl zaslán žádný podnět, který by dokazoval, že střídavá výchova v tomto případě je pro dítě nevhodná.
- *Dílčí závěr*

V první kasuistice nezl. Vojtěcha jsou rodiče prokazatelně v konfliktních vztazích. Nejsou schopni spolupráce v zájmu nezletilého, takto rodinné poměry uzavírá kolizní opatrovník i soud. Předávání nezletilého otci probíhalo konfliktně, otec se dle matky na ní dopouštěl domácího násilí. Znalkyně z oboru psychologie u otce shledala, že může reagovat na problém „únikem či agresivně“. Přesto v závěru byla výchovná způsobilost otce hodnocena velmi dobře, znalec navrhol střídavou výchovu v poměru 3:1 ve prospěch matky. Městský soud rozhodl ve věci samé a svěřil dítě do péče matky. Později znalkyně v odvolacím řízení doporučovala zcela vyrovnanou střídavou výchovu. Je velmi zarážející a v praxi pracovníků OSPOD obvyklé, že pokud rodič ať už matka či otec páchá domácí násilí na partnerovi, nemá to z pohledu znalců a soudu vliv na jeho výchovnou způsobilost, protože na dětech se násilí nedopouštěl. Je nutné říct, že je velmi těžké prokázat, zda – li k páchání domácího násilí došlo anebo ne, když matka či otec tento problém nenahlásí na Policii ČR a nemají k dispozici lékařskou zprávu o incidentu. V tomto případě znalec z oboru psychologie měl odhalit násilné rysy osobnosti otce a tento fakt měl mít vliv na rozhodnutí o výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilému. V tomto případě byla střídavá výchova nevhodná již od začátku. I když nelze přímo prokázat, že měla na nezletilého negativní vliv, znalkyně z oboru psychologie měla lépe odhalit osobnost otce a jeho vliv na dítě eliminovat.

Ani v tomto případě nelze názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích potvrdit ani vyvrátit, neboť důvodem, proč střídavá výchova skončila bylo nevhodné chování otce vůči dítěti.

Ve druhé kasuistice nezl. Jany můžeme zaznamenat změnu názoru nezletilé, která je typická u nezletilých dětí mladšího školního věku. Je zřejmé, že otec na ni v tomto směru působil. U nezletilé Jany se střídavá výchova neosvědčila, možná měl opatrovník

hned z počátku navrhopat její zamítnutí, ovšem přání nezletilé zvítězilo při jeho rozhodování. Dítě po své biologické matce toužilo a nakonec ji matka získala do své výchovy. V tomto případě soud nepřistoupil k vypracování znaleckého posudku.

U nezl. Jany měly negativní vztahy rodičů velký vliv na ukončení střídavé výchovy. Lze předpokládat, že kdyby otec přistupoval ke střídavé výchově vstřícně, nezletilá by neměla psychické problémy a střídavá výchova by mohla i nadále probíhat.

V tomto případě lze potvrdit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích.

Ve třetí kasuistice nezl. Ondřeje opět můžeme zaznamenat ideální stav, rodiče se z počátku dohodli na společné výchově a po jejich rozvodu se byli schopni bez zásahu jakýchkoliv institucí domluvit na výchově střídavé. Rodiče bydlí v jedné městské části pár ulic od sebe, a i když matka vyslovila pochybnosti o tomto porozvodovém uspořádání, prozatím žádnou oficiální změnu neiniciovala.

V tomto případě nelze názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích potvrdit ani vyvrátit, neboť rodiče spolu komunikují, nejsou v konfliktních vztazích a střídavá výchova bez oficiálních problémů probíhá.

9.4 Střídavá výchova u dětí staršího školního věku

Věc: Péče o nezletilou Karolínu, nar. 1993 a Adama, nar. 1984

Matka: nar. 1963

Otec: nar. 1953

- V únoru 2001 podává otec návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilé Karolíně, navrhuje svěření dcery do výchovy matky. O výživném nechť rozhodne soud. Otec navrhuje stanovit styk s dcerou každý druhý víkend v měsíci a první měsíc o letních prázdninách. Nezl. syn Adam se má dle návrhu otce sám rozhodnout pro jednoho z rodičů a tím bude v budoucnosti vychováván.

- Kolizní opatrovník ve výchovné zprávě uvádí, že rodiče nevedou společnou domácnost od září 1998. Po ukončení společné domácnosti se přestěhoval otec se synem do rodinného domu. Nyní se ovšem syn vrátil k matce, z důvodu názorových neshod. Otec připouští, že on je ve výchově radikálnější a přísnější, matka spíše vstřícnější. Syn má dobrý vztah k oběma rodičům, otec má zájem syna vychovávat, ale rozhodnutí je na něm samotném. Na OSPOD Adam uvedl, že chce bydlet s matkou a sestrou. Domácnosti obou rodičů byly shledány bez jakýchkoliv připomínek, nadstandartně vybavené. OSPOD navrhuje svěřit obě děti do výchovy matky.
- U jednání soudu nakonec chlapec uvedl, že chce být ve výchově otce. Soud schválil dohodu rodičů – nezl. Karolína byla svěřena do výchovy matce, otcí stanoveno výživné v částce 3 000,- Kč měsíčně a stanoven rozsáhlý styk s dcerou. Nezl. Adam byl svěřen do výchovy otce, matce bylo stanoveno hradit výživné v částce 3 000,- Kč měsíčně.
- Manželství rodičů bylo v lednu 2002 rozvedeno.
- V roce 2005 podává otec návrh na změnu výchovy nezl. Karolíny. Navrhuje svěřit dceru do střídavé výchovy obou rodičů a to v měsíčních intervalech. Otec uvádí, že každý lichý týden pečuje o dceru on, po dohodě s matkou a dcerou, proto navrhuje střídavou výchovu.
- Kolizní opatrovník uvádí, že dcera se s otcem stýká nad rámec stanoveného styku. Matka styk s otcem podporuje, ale jejich komunikaci nehodnotí jako bezproblémovou. Nezletilá na OSPOD uvedla, že si střídavou výchovu nepřeje, zvykla si na prostředí u matky. OSPOD závěrem uvádí, že je zapotřebí brát názor nezletilé v potaz. Nezletilá v této době navštěvovala 6. třídu ZŠ.
- V září 2005 bere otec svůj návrh zpět.
- V květnu 2007 matka podala návrh na zvýšení výživného. Matka navrhuje zvýšit výživné z částky 3 000,- Kč na 6 000,- Kč a to i zpětně. Nezletilá půjde po letních prázdninách do 9. třídy ZŠ. Opatrovník doporučuje zvýšení výživného, neboť od r. 2001 došlo ke změně poměrů, částka 3 000,- Kč již neodpovídá potřebám dítěte a poměrům otce.

- Otec v červnu 2007 podává návrh na svěřeni dcery do střídavé výchovy obou rodičů s odůvodněním, že ta si střídavou výchovu přeje. Otec navrhuje střídavou výchovu po 1 měsíci.
- V září 2009 matka neumožnila koliznímu opatrovníkovi provedení sociálního šetření v jejím bydlišti.
- Kolizní opatrovník ve výchovné zprávě sděluje, že nezl. Karolína má velmi ráda oba rodiče. Ví, co je střídavá výchova, je to střídavý pobyt u každého z rodičů po určité časové období. Přála by si bydlet jeden týden u tatky a jeden týden u mamky. Vzdálenost bydliště obou rodičů od školy je zhruba stejná. Když se v roce 2005 řešila střídavá výchova poprvé, ještě nevěděla, co by bylo pro ni nejlepší. Nyní je přesvědčena, že chce stejně dlouhý čas trávit s oběma rodiči. OSPOD navrhuje střídavou výchovu obou rodičů po týdnech – vždy od pátku sudého týdne do pátku lichého týdne v měsíci.
- Matka u soudního jednání se střídavou výchovou zásadně nesouhlasila. Domnívá se, že tato výchova nebude mít na dceru dobrý vliv. Dcera bude prostředníkem mezi rodiči. Matka si na zodpovědnost nevezme, že dcera bude v tomto postavení. Nezletilá u soudu znovu projevila přání být ve střídavé výchově obou rodičů po týdně. Otec u jednání uvedl, že střídání po týdně považuje za vhodné, dcera nebude na dlouhou dobu odtržena od druhého rodiče. Opatrovník závěrem znovu podpořil střídavou výchovu vzhledem k přání nezletilé.
- Městský soud v Brně svěřil nezletilou do střídavé výchovy obou rodičů a řízení o výživném vyloučil k samostatnému jednání. Soud dospěl k závěru, že je třeba respektovat přání nezletilé.
- Matka se do rozsudku Městského soudu v Brně odvolala, Krajský soud rozhodnutí soudu potvrdil.
- V lednu 2009 se matka dostavila na OSPOD a pověřenou pracovníci velmi nevybíravým způsobem osočila a obvinila ze špatného prospěchu její dcery na gymnáziu. Je ze tří předmětů hodnocena známkou dostatečně a to již v 1. ročníku!!!! Může za to střídavá výchova, o které rozhodl právě OSPOD. Matka sociální pracovníci častovala výhrůzkami a urážkami. Nenechala si nic vysvětlit.

- V září 2009 bylo OSPOD sděleno upozornění o závadovém chování dítěte, nezletilá byla zastižena u rozbitého auta se skupinou mladých lidí, jak popíjeli alkohol. Nikdo z mladistvých obviněn nebyl.
- Návrh matky na zvýšení výživného od doby, kdy měla dceru ve výchově doposud, dořešen není, neboť byl soudem I. stupně zamítnut, matka se do rozhodnutí odvolala a odvolací soud rozsudek soudu I. stupně zrušil a vrátil věc Městskému soudu k dalšímu řízení v únoru 2009.

Věc: Péče o nezletilou Denisu, nar. 1994

Matka: nar. 1975

Otec: nar. 1970

- V dubnu 2000 matka podává k Městskému soudu v Brně návrh na úpravu rodičovské zodpovědnosti k nezl. dceři na dobu před a po rozvodu manželství. Matka navrhuje svěřit dceru do její výchovy a otci stanovit výživné v částce 1 500,- Kč.
- Na OSPOD rodiče uvádí, že jsou dohodnuti na výchově i výživě dcery. Otec nemá k péči matky připomínky. Matka se v dubnu 2000 přestěhovala do bytu svých rodičů. Otec bydlí sám v bytě o velikosti 3+1.
- Kolizní opatrovník ve výchovné zprávě uvádí, že nezletilá v této době navštěvuje MŠ. Rodiče jsou schopni vytvářet nezletilé harmonické prostředí, jsou vstřícní k sobě navzájem, tím i k dítěti. K výchově nezl. nebylo zjištěno žádných připomínek. Opatrovník navrhuje svěřit nezletilou do výchovy matky a otci stanovit přiměřené výživné.
- V březnu 2001 Městský soud schválil dohodu rodičů. Nezletilá byla na dobu před a po rozvodu manželství svěřena do výchovy matky, otec byl zavázán hradit výživné v částce 1 500,- Kč měsíčně. Otec v této době vykazoval příjmy cca 8 000,- Kč měsíčně.
- V říjnu 2004 matka na OSPOD uvádí, že otec pravidelně nehradí výživné. Pracovnice OSPOD píše otci upozornění stran plnění jeho vyživovací povinnosti dle rozsudku soudu.

- V lednu 2005 je na OSPOD doručeno upozornění nájemníků domu, ve kterém bydlí matka s dcerou. Sousedé chtějí upozornit na poměry nezletilé Denisy. Z bytu, kde rodina bydlí, je slyšet hlučná zábava dlouho do nočních hodin, její dcera zřejmě zůstává často sama. Nezletilá je často cítit kouřem z cigaret, oproti dřívějšímu působí smutně, apaticky, ospale. Matka často střídá partnery, sousedé se obávají případného sexuálního zneužívání nezletilé partnery matky. Sousedé celkově nesouhlasí s morálními a společenskými podmínkami v jakých nezletilá vyrůstá.
- Pracovnice OSPOD od praktického lékaře nezletilé zjistila, že péče matky je v naprostém pořádku. Matka byla pozvána na OSPOD, byla s dopisem seznámena. Uvedla, že má nyní ženatého přítele, jehož manželka se jí chce nejspíš pomstít.
- Šetřením OSPOD v domě nebyly zjištěny žádné negativní informace. Sousedé si ničeho neobvyklého nevšimli, kromě toho, že k matce nezletilé chodí hodně návštěv.
- Základní škola ve své zprávě uvedla, že spolupráce s matkou je bezproblémová. Citová vazba nezletilé na matku je dle školy velmi úzká.
- V říjnu 2010 se dostavil na OSPOD otec, který uvedl, že mu matka brání ve styku s dcerou. Je pravdou, že výživné neplatil vždy včas, matka na to reagovala tak, že mu přestala dceru ke styku dávat. Styk otce s dcerou není v rozsudku stanoven.
- V říjnu 2005 rodiče sepsali na OSPOD mimosoudní dohodu o styku otce s dcerou: otec je oprávněn stýkat se dcerou každý sudý víkend v měsíci od pátku 18:00 do neděle 18:00.
- V červenci 2008 je opatrovnický spis postoupen na úřad jiné městské části, matka se s dcerou a synem z partnerského vztahu přestěhovala k rodičům.
- V červenci 2008 otec na OSPOD uvádí, že výchova matka o dceru není řádná. Dcera má psychické a zdravotní problémy, které matka neřeší. Nezletilá navštěvuje taneční konzervatoř, matka ji chce z této školy odhlásit ze zdravotních důvodů, dceru postoj matky nadměrně stresuje. Nezletilá byla vyšetřena na psychiatrii a byla jí předepsána medikace. Otcí bylo doporučeno, aby převzal péči o dceru.
- Ze zprávy psychiatra vyplývá, že nezletilá trpí anxiózně depresivní poruchou.

- Nezletilá na OSPOD uvedla, že nyní chce zůstat u otce, bojí se matce říct, v jakém je stavu, do budoucna by si přála být ve střídavé výchově obou rodičů.
- Matka na OSPOD uvádí, že otec jí odmítl říct jméno psychiatricky, která dceru vyšetřovala. Matka akceptuje současný pobyt dcery u otce, aby se její stav nezhoršil.
- O týden později je jednáno s oběma rodiči na OSPOD. Rodičům byl dán prostor, aby hovořili o současném zdravotním stavu dcery. Rodiče se za velmi dramatických okolností domluvili, že dcera bude prozatím u otce. Otec uvedl, že ve styku bránit matce nebude, jako ona jemu v minulosti. Matka otci vytkla, že neplatil řádně výživné.
- Nezletilá Denisa na OSPOD uvedla, že matka nechce respektovat její pobyt u otce.
- Na konci měsíce července otec podává návrh na vydání předběžného opatření a svěřením dcery do jeho výchovy.
- Soud není návrhem otce vázán a z listin, které otec soudu předložil, uzavřel, že vhodná je pro nezletilou střídavá péče obou rodičů po týdně. Nezletilá byla předána usnesením o předběžném opatření v každém sudém týdnu v kalendářním roce do péče otce, v každém lichém týdnu v kalendářním roce do péče matky. Názor kolizního opatrovníka zjišťován nebyl.
- V srpnu 2008 otec uvádí, že dcera k matce nechce jít, jejich konfliktní vztahy přetrvávají.
- Střídavá výchova po týdně nakonec probíhala ani ne měsíc a nezletilá opět odmítala k matce jít. Denisa na OSPOD uvedla, že ji matka bije, hádají se spolu, matka potřebuje mít přesný přehled o jejích aktivitách. Matka jí nedovolila navštívit koncert. Nezletilá si přeje být v péči otce. Otec na OSPOD uvádí, že matka se dopouští psychického týrání nezletilé.
- Na konci září 2008 se situace vyhrotila do té míry, že matka byla donucena souhlasit s tím, že dcera bude výlučně u otce a s ní se bude jen stýkat.
- Taneční konzervatoř na žádost OSPOD sděluje, že nezletilá byla vždy veselá, bezstarostná dívka, to se začalo před 18 měsíci měnit. Je zamklá, samotářská, bez nálady. Navíc má zdravotní potíže se zády a kyčlemi. V minulosti se zajímala o její prospěch matka, od loňského roku otec.

- Praktický lékař dítěte sdělil, že nezletilá byla po rozpadu manželství rodičů opakovaně vyšetřena psychologem. Psychický stav pacientky mu t.č. znám není, nemá k dispozici psychiatrický nález.
- Sociálním šetřením v místě bydliště otce nebyly shledány žádné nedostatky. Bydliště otce je vhodné pro pobyt nezletilé.
- Kolizní opatrovník ve výchovné zprávě doporučuje respektovat názor nezletilé. Rodiče byli vedeni opatrovníkem k uzavření dohody u jednání soudu.
- V prosinci 2008 Městský soud schválil dohodu rodičů, kterou byla nezletilá svěřena do výchovy otce, matce stanoveno výživné ve výši 500,- Kč měsíčně a vymezen styk s dcerou, každý 3.,6.,9., a dále každý 3. po sobě jdoucí týden v kalendářním roce a vždy 25. 12. každoročně od 10:00 do 19:00.
- Od této doby OSPOD neřešil žádný problém ohledně výchovy a výživy nezletilé. OSPOD pouze řeší výchovu a výživu matky nezletilé u jejího dalšího dítěte předškolního věku, které měla z partnerského vztahu. Nezletilý byl doposud nepravomocným rozhodnutím svěřen do výchovy otce.

Věc: Péče o nezletilého Patrika, nar. 1995

Matka: nar. 1977

Otec: nar. 1974

- Otec nezletilého v únoru 2006 podává návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému synovi. Uvádí, že je s matkou dohodnutý na střídavé péči o nezletilého Patrika a to tak, že bude od 1. do 15. dne v měsíci v jeho výchově a od 16. do 30. dne v péči matky. Otec nenavrhuje stanovení výživného. Otec zdůrazňuje, že si zajišťuje bydlení v blízkosti bydliště matky, syn by nemusel nikam dojíždět. Otec pracuje jako technik s příjmem 15 000,- Kč, matka pracuje jako zdravotní sestra s příjmem 17 000,- Kč. Otec navrhuje schválit dohodu o střídavé výchově.
- Otec na OSPOD uvádí, že s matkou zrušil společnou domácnost již před 3 roky. Rodiče bydlí se synem i nadále ve společné domácnosti. Rodiče hradí náklady na bydlení každý polovinou. Rodiče hradí i náklady syna na polovinu. Nezletilý se na OSPOD vyjádřil, že chce být ve střídavé výchově obou rodičů. Má k oběma rodičům velmi pěkný vztah. Nezletilý chodí do 4. třídy ZŠ.

- Matka na OSPOD potvrdila, že s otcem ukončili společnou domácnost před 3 roky. Opravdu s otcem hradí vše napůl. Matka podepsala dohodu o střídavé výchově, neboť respektuje přání syna být vychováván oběma rodiči. Nezletilý má pěkný vztah k oběma rodičům, ví, že chlapec je hodně fixován na otce. Otec se synovi dost věnoval, jezdil s ním na hory, trávili spolu hodně času.
- Opatrovník ve výchovné zprávě na základě provedeného šetření navrhuje dohodu rodičů o střídavé výchově schválit.
- Městský soud v Brně vydal v červenci 2006 rozsudek, kterým schválil dohodu rodičů o střídavé výchově nezletilého, tak jak bylo uvedeno v návrhu otce na výkon rodičovské zodpovědnosti.
- Manželství rodičů bylo v srpnu 2006 rozvedeno.
- V září 2006 se matka dostavila na OSPOD společně s nezletilým, sděluje, že chce odjet se synem na zájezd, ze kterého se vrací v den, kdy má být chlapec předán otci dle rozsudku. Otec matce vyhrožuje, že pokud mu syna nepředá, zavolá na ni Policii ČR. Pracovník OSPOD zjistil, že rodiče nemají v rozsudku stanovenou hodinu předání. Návrat ze zájezdu bude dle matky v 22 hodin, což sice není vhodná doba na předávání dítěte, ale vzhledem k tomu, že se jedná o výjimečný případ, měl by to otec akceptovat.
- Matka se na OSPOD dostavila den po předání chlapce otci po zájezdu. Uvedla, že mezi ní a otcem došlo k incidentu, otec jí před dítětem nadával a fyzicky napadl, neboť se vrátili o 1 ½ později, otce však matka o tomto formou sms informovala. Syn se matku snažil po incidentu povzbudit, napsal jí, že se mu zájezd moc líbil. Matka dále uvedla, že se jednalo o první předávání dle rozsudku soudu, neboť otec do této doby bydlel s nimi ve společné domácnosti. Před zájezdem otec nechtěl matce předat pas, teprve na zásah babičky, která jela na zájezd s nimi, to otec napravil. Otec se zlobil, že na zájezd jede i matka ne pouze syn s babičkou. Matka uvedla, že doposud ji otec fyzicky nenapadl, pouze ji hrubě nadával.
- OSPOD pozval rodiče ke společnému jednání. Otec po matce vyžaduje, aby striktně dodržovala rozsudek, nepřipouští žádné vychýlení. Matka na to uvedla, že ona mu vychází maximálně vstříc a taky to není vždy v souladu s rozsudkem. Na to otec uvedl, že to je v pořádku. Otec přiznal, že matku před synem uhodil. Otec byl pracovnící OSPOD poučen, že si nemůže dovolit matku fyzicky

napadnout a už vůbec ne před dítětem. Rodiče byli vyzváni k dodržování rozsudku soudu, v případě vychýlení, dojdou na OSPOD a vše sepíší do protokolu. Součástí protokolu bude, že druhý rodič byl o změně včas srozuměn. K celé věci se také vyjádří nezletilý Patrik na OSPOD.

- Nezletilý bez přítomnosti rodičů uvedl, že ho mrzí, že se taťka zlobí. Na zájezd se těšil, ještě ve Francii nebyl. Se střídavou výchovou je spokojený, i když se rodiče hádají. Taťka mamku uhodil, ale facka to nebyla. Pracovník OSPOD ve spisovém záznamu konstatuje, že chlapec byl komunikativní, jevil se spokojený. Navzdory hádkám rodičů mu střídavá výchova prospívá.
- V lednu 2011 matka na OSPOD uvádí, že má s nezletilým výchovné problémy. Nerespektuje ji, žádá pomoc OSPOD.

- *Dílčí závěr*

V první kazuistice nezl. Adama a Karolíny již soud zcela bere v potaz jejich přání. Dokonce i v případě, že názor mění – nezl. Adam nejdříve na OSPOD uváděl, že chce bydlet u matky, později u soudu změnil názor a soud bez zaváhání jeho přání vyhověl. Nezletilá Karolína si ve 14 letech přála být ve střídavé výchově rodičů a soud jejímu přání taktéž vyhověl, i když si to matka nepřála. Zda-li střídavá výchova rodičů, jejichž komunikace nebyla zcela v pořádku, měla vliv na zhoršení školního prospěchu nezletilé si můžeme jen domýšlet.

U nezletilé Karolíny lze předpokládat, že střídavá výchova není v jejím zájmu, pokud rodiče spolu nekomunikují a jsou v konfliktních vztazích, ale slečna tohoto věku je již schopná nefungující komunikaci rodičů nahradit tím, že potřebné vykomunikuje s rodiči sama. To je výhoda dětí staršího věku.

V druhé kazuistice nezletilé Denisy nebyla střídavá výchova namístě. Rodiče nebyli schopni funkční komunikace, dohody v zájmu dcery dospěli vždy za pomoci opatrovníka. Soud dospěl k závěru, že nezletilá si přeje střídavou výchovu, neboť ve zprávě psychologa bylo napsáno, že nezletilá si v budoucnosti přeje být ve střídavé výchově. Za okolností, kdy nezletilá trpěla psychickými problémy, nebylo namístě, aby soud o střídavé výchově rozhodl, navíc bez vyjádření opatrovníka, který s rodiči a s nezletilou pracoval.

U nezletilé Denisy lze potvrdit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte,

pokud rodiče spolu nekomunikují a jsou v konfliktních vztazích, i když zde byl hlavním problémem konflikt mezi dcerou a matkou.

V případě nezl. Patrika byla střídavá výchova namístě, i když později při začátku její realizace se rodiče nebyli schopni dohodnout, navíc se otec dopustil před dítětem trestuhodného chování k matce. Nyní má matka se synem výchovné problémy. Je možné, že syn matku příliš nerespektuje, když viděl, jak se otec chová k matce?

V tomto případě nelze potvrdit ani vyvrátit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, pokud rodiče spolu nekomunikují a jsou v konfliktních vztazích.

ZÁVĚR A DISKUZE

Bakalářská práce „Sociální pracovník a střídavá péče o dítě v praxi“ obsahuje dvě hlavní části – teoretickou a praktickou.

Cílem bakalářské práce je seznámit s problematikou spojenou se soudním řízením o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti z pohledu pracovníka orgánu sociálně – právní ochrany dětí a vysvětlit, jaká je jeho úloha v tomto řízení.

Cílem praktické části je potvrdit nebo vyvrátit názor, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště u dětí předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují, a jsou v konfliktních vztazích.

Teoretická část se skládá z osmi kapitol. První kapitola vysvětluje základní pojmy, které jsou v bakalářské práci užívány. Z druhé kapitoly mimo jiné vyplývá, že pokud se rodiče nezletilého dítěte v ČR rozvádí, o jejich právech a povinnostech k nezletilému dítěti rozhoduje soud. Od roku 1998 opatrovnické soudy svěřili nejvíce děti do péče matky, do péče otců ve velmi málo případech a o střídavé výchově začalo být čteněji rozhodováno teprve od roku 2006. Orgán sociálně – právní ochrany dětí hájí zájmy dítěte a v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti vystupuje v pozici kolizního opatrovníka, který informuje soud o výchovných poměrech v rodině a navrhuje, které výchovné prostředí je pro zdárný vývoj dítěte nejvhodnější.

Třetí kapitola bakalářské práce se již zaměřuje právě na tu formu výchovy, o které soudy v ČR rozhodují nejméně – střídavou výchovu. Většina autorů, jejichž definice střídavé výchovy jsou v této části práce citovány, zdůrazňuje, že pokud soud rozhoduje o střídavé výchově, rodiče by se měli na této formě výchovy dohodnout a měli by být schopni domlouvat se na záležitostech týkajících se dítěte. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na postoj naší společnosti ke střídavé výchově, který je ambivalentní. Prostřednictvím odborníka z oboru psychologie jsou potvrzovány anebo vyvraceny obavy rodičů případně mýty o střídavé výchově. Tato kapitola také hlouběji zkoumá prožívání nezletilých dětí při rozvodu rodičů, jejich obavy a negativní důsledky rozvodu. Z tohoto textu lze uzavřít, že nezletilé dítě je možné svěřit do střídavé výchovy obou rodičů

teprve od 3 let, a že přístup dítěte ke střídavé výchově se shoduje s přístupem jeho rodičů a pokud se jeden z nich nemůže s touto úpravou výchovy ztotožnit, jedná se o kontraindikaci střídavé výchovy.

Pátá kapitola bakalářské práce je již konkrétně zaměřená na postoj pracovníka OSPOD v případě, že rodiče navrhnou soudu schválení dohody o střídavé výchově a naopak. Pokud se rodiče nejsou schopni na střídavé výchově dohodnout, pracovník OSPOD a soud musí zkoumat, zda – li důvody nesouhlasu jednoho z rodičů jsou reálné anebo postavené na nepřezkoumatelných důvodech. Šestá kapitola teoretické části se zabývá vahou přání nezletilého dítěte. Nezletilé dítě má právo být vyslechnuto v záležitostech, které se ho týkají, ovšem o váze tohoto přání rozhoduje soud. Výslech nezletilého dítěte má také řadu úskalí, které jsou v této kapitole blíže rozebrány.

Sedmá kapitola bakalářské práce nabízí seznam institucí ve městě Brně, které mohou rodičům pomoci při nápravě jejich vzájemných vztahů. Poslední osmá kapitola teoretické části vysvětluje funkci znaleckého posudku v opatrovnických řízeních a kritéria, která jsou při posuzování výchovné způsobilosti rodičů stěžejní.

Navazující praktická část bakalářské práce obsahuje konkrétní případové studie nezletilých dětí, u kterých rodiče navrhovali střídavou výchovu obou rodičů a soud o ní rozhodl anebo nerozhodl. Kazuistiky jsou zpracovány kvalitativní metodou, konkrétně jedním z jeho přístupů – případovou studií.

I když v praktické části nebylo prokázáno, že střídavá výchova není v zájmu nezletilého dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují a jsou v konfliktních vztazích, bylo prokázáno, že nekonfliktní vztahy a funkční komunikace rodičů bezpochyby přispívá ke zdárné realizaci střídavé výchovy u dětí každého věku. Z tohoto důvodu by měli kolizní opatrovníci, znalci a soudci zkoumat velmi detailně vztahy mezi rodiči, jejich schopnost kooperovat a domlouvat se na záležitostech týkajících se dětí obzvláště, pokud střídavá výchova není výsledkem jejich vzájemné dohody.

Autorka bakalářské práce si je vědoma, že výsledky průzkumu mohou přispět do aktuální debaty o vhodnosti střídavé výchovy, ale lze je stáhnout jenom a pouze na případové studie uvedené v praktické části této bakalářské práce.

Střídavá péče o dítě není v naší společnosti příliš rozšířená. Existuje mnoho zastánců střídavé péče o dítě, kteří se domnívají, že střídavá výchova by měla být nařízena, pokud rodiče jsou výchovně způsobilí a jejich bydliště nejsou od sebe výrazně vzdáleny. V případových studiích bylo možné zjistit, kam by takový přístup soudu mohl

vést. Každý případ je nutné posuzovat individuálně a dle názoru autorky bakalářské práce by soudy měli hlouběji zkoumat porozvodové chování rodičů, neboť to mnohé o jejich výchovné způsobilosti vypovídá.

Oba rodiče mají právo vychovávat svoje děti a děti mají právo být vychovávány matkou a otcem. Autorka bakalářské práce se na základě zkušeností z praxe a studia odborných textů domnívá, že v případě rozchodu či rozvodu rodičů zákonitě dochází k narušení vztahů a jen málokterí z rodičů dokážou překonat krach partnerského vztahu a obnovit vzájemnou důvěru. Již tento samotný fakt je složitý a v případě, že došlo mezi partnery k domácímu násilí, nevěře atd. skoro nemožný. Celou situaci mohou ještě zhoršovat různé patologie na straně jednoho z rodičů. Nedůvěra mezi rodiči a nezpracované traumata ze společného soužití mohou vést k bránění oprávněnému rodiči ve styku a následně k boji o dítě, který s láskou k dítěti již nesouvisí. Pokud soud zvažuje možnost nařízení střídavé výchovy i za těchto okolností, je nezbytné nejdříve rodiče přimět k překonání vzájemných konfliktních vztahů. Možností se nabízí řada a jsou součástí teoretické části této bakalářské práce. Neochota rodičů pracovat na vyhocených vztazích, které mají negativní vliv na dítě, by poté měla mít vliv na závěrečné posouzení výchovné způsobilosti toho kterého rodiče kolizním opatrovníkem, znalcem a soudem.

Při řešení otázky výchovného prostředí dítěte, by měli mít všichni zúčastnění na paměti zájem a blaho dítěte a pokud soud nařizuje střídavou výchovu anebo schvaluje dohodu rodičů, mělo by se jednat skutečně o nejlepší možné řešení pro dítě, ne rodiče.

To, zda – li střídavá výchova má na děti lepší vliv než výlučná výchova jednoho z rodičů, prokáže až čas.

V úvodu bakalářské práce je uvedeno, že pracovník orgánu sociálně – právní ochrany dětí vykonává sociální práci, a proto má tato bakalářská práce svůj přínos i pro sociální pedagogiku, neboť cíl těchto oborů je stejný tj. odhalení sociálního problému a jeho vyřešení. Autorka bakalářské práce se domnívá, že pokud rodiče nejsou schopni dohodnout se na porozvodové péči a dítě nadměrně zatěžují jejich sporem, ať už je za těchto okolností dítě soudem svěřeno do střídavé výchovy anebo ne, stává se chování rodičů činitelem ohrožující vývoj dítěte. **Proto by se měli sociální pracovníci a sociální pedagogové zaměřit na toto ohrožující prostředí a vyvažovat nepříznivé působení rodičů na dítě, případně zmírnit již jeho vzniklé traumata.**

RESUMÉ

Téma bakalářské práce je „Sociální pracovník a střídavá péče o dítě v praxi“. Konkrétně je práce zaměřena na problematiku spojenou se soudním řízením o výkon rodičovské zodpovědnosti po rozvodu či rozchodu rodičů nezletilého dítěte z pohledu pracovníka orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Ústředním tématem bakalářské práce je střídavá výchova a s ní spojená dilemata, která pracovník orgánu sociálně – právní ochrany dětí řeší při posuzování její vhodnosti.

Bakalářská práce začíná úvodem, který obsahuje úvod do problematiky střídavé výchovy/ péče o dítě a vymezuje cíl práce a její obsah.

Bakalářská práce se dělí na dvě části – teoretickou a praktickou. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy, které je nutné objasnit pro pochopení dalšího textu. Druhá kapitola obsahuje citace stěžejních paragrafů, kterými se soud, rodiče i pracovník OSPOD řídí při rozvodu či rozchodu rodičů s nezletilým dítětem. Současně tato kapitola nabízí možné varianty, jak může soud v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti rozhodovat a co může pracovník OSPOD navrhopvat. Druhá kapitola obsahuje i přehled rozhodnutí opatrovnických soudů ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem na území ČR od roku 1998. Podkapitoly první části vysvětlují úlohu pracovníka sociálně – právní ochrany dětí v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti – jeho povinnosti, kompetence i oprávnění. Autorka textu také vyjmenovává povinnosti rodičů a dalších institucí ve vztahu k orgánu sociálně – právní ochrany dětí.

Třetí kapitola teoretické části vysvětluje pojem střídavé výchovy/péče, obsahuje stanoviska odborníků k této formě výchovy, zákonné podmínky realizace střídavé výchovy a skutečnosti které realizaci střídavé výchovy pomáhají a ty, při nichž střídavá výchova selhává.

Čtvrtá kapitola teoretické části sonduje pohled naší společnosti na střídavou výchovu a podrobněji rozebírá prožívání nezletilých dětí při rozvodu rodičů, na které by rodiče, pracovník OSPOD i soud měli brát prvořadý zřetel.

Pátá kapitola bakalářské práce vysvětluje pohled pracovníka OSPOD na návrh na střídavou výchovu obou rodičů, která je výsledkem jejich vzájemné dohody a návrh jen jednoho z rodičů na nařízení střídavé výchovy, proti vůli druhého rodiče. Šestá kapitola se zabývá váhou názoru a přání nezletilého dítěte pro pracovníka OSPOD

i soudy. V kapitole jsou rozebrána možná úskalí, která jsou při pohovoru či výslechu dítěte nezanedbatelná.

Sedmá kapitola bakalářské práce nabízí možná řešení nápravy vztahů mezi rodiči i mezi rodiči a dětmi ve městě Brně, které může pracovník OSPOD svým klientům nabídnout anebo nařídit. Poslední osmá kapitola se zabývá funkcí znaleckého posudku v opatrovnických sporech a hlouběji popisuje kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů.

Praktická část bakalářské práce obsahuje pouze jednu kapitolu a čtyři podkapitoly, které obsahují metodologickou část, vymezení cíle průzkumu, metody a techniky sběru dat. Další podkapitoly bakalářské práce obsahují 3 případové studie nezletilých dětí předškolního věku, 3 případové studie dětí mladšího školního věku a stejný počet u dětí staršího školního věku. Na konci každé podkapitoly je uveden dílčí závěr. Dohromady praktická část obsahuje 9 případových studií. Součástí každého dílčího závěru je potvrzení anebo vyvrácení názoru, že střídavá výchova není v zájmu dítěte, obzvláště předškolního a mladšího školního věku, pokud rodiče spolu nekomunikují a jsou v konfliktních vztazích. Tento názor se nepodařilo z vybraných kazuistik potvrdit ani vyvrátit, ale je možné dovodit, že nekonfliktní vztahy a funkční komunikace rodičů bezpochyby přispívají ke zdárné realizaci střídavé výchovy dětí v každém věku.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku spojenou se soudním řízením o výkon rodičovské zodpovědnosti po rozvodu či rozchodu rodičů nezletilého dítěte z pohledu pracovníka orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Ústředním tématem bakalářské práce je střídavá výchova a s ní spojená dilemata, která pracovník orgánu sociální – právní ochrany dětí řeší při posuzování její vhodnosti pro nezletilé dítě.

V praktické části bakalářské práce bylo prokázáno, že nekonfliktní vztahy a funkční komunikace rodičů bezpochyby přispívá ke zdárné realizaci střídavé výchovy dítěte v každém věku.

Klíčová slova

výkon rodičovské zodpovědnosti, orgán sociálně – právní ochrany dětí, pracovník orgánu sociálně – právní ochrany dětí, střídavá výchova, dohoda rodičů

ANNOTATION

This Bachelor Thesis is focused on problems associated with legal proceedings of execution of parental responsibility after divorce or separation of minor child's parents. This work is written from social worker's view dealing with social and legal protection of children.

The central theme of the Bachelor Thesis is alternating custody and dilemma which the worker of social and legal protection of children must solve when considering suitability (of this kind of care) for a minor child.

In the practical part of Bachelor Thesis it was proved that a good fellowship and functional communication can help successful realizing of alternating custody on child's behalf.

Key words

Execution of parental responsibility, actor of social and legal protection of children, worker of social and legal protection of children, alternating custody, parental agreement

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

- **Zákony, vyhlášky**

Úplné znění *Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád*, jak vyplývá ze změn provedených zákony č. 104/2008 Sb., č. 123/2008 Sb., č. 126/2008 Sb., č. 129/2008 Sb., č. 259/2008 Sb., č. 295/2008 Sb.

Úplné znění *Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině*, jak vyplývá ze změn provedených zákony č. 227/2006 a č. 342/2006 Sb.

Úplné znění *Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí*, jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 165/2006 Sb.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*.

- **Knihy, syntetické materiály**

Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 124. ISBN 80-246-1089-2.

Bakalář, E. a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*. Praha: Triton, 2008, s. 39. ISBN 978-80-7387-119-2.

Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 374. ISBN 80-2460139-7.

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2008, s. 408. ISBN 978-80-7367-485-4.

Holub, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2007, s. 751. ISBN 978-80-7201-668-6.

Matoušek, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 351. ISBN 80-7367-002-X.

Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 287. ISBN 80-7178-549-0.

Motejl, O. a kol. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Praha: Aspi, 2007, s. 215.

Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007, s. 144. ISBN 978-80247-1449-3.

Novotná, V., Burdová, E. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Linde, 2007, s. 471. ISBN 978-80-86131-72-6.

Ondruš, R. *Správní řád. Nový zákon s důvodovou zprávou a poznámkami*, Praha: Linde, 2005, s. 515. ISBN 80-7201-523-0.

Špeciánová, Š. *Právní manuál pro sociálně – právní ochranu dětí*. Praha: Linde, 2005, s. 402. ISBN 80-86131-61-0.

Warshak, R, A. *Revoluce v porozvodové péči o dítě*. Praha: Jan, 1995, s. 264. ISBN 80-85529-16-5.

- **Časopisy a podpůrné materiály**

Magistrát města Brna, Adresář organizací působících v sociální oblasti ve městě Brně. Brno: Magistrát města Brna, 2009, s. 200.

Právo a rodina č. 6/2010 – 12. ročník, Rodina, Manželsví, Děti a mládež, Dědictví. Praha: Linde, s. 24. ISSN 1212-866X

Právo a rodina č. 11/2010 – 12. ročník, Rodina, Manželsví, Děti a mládež, Dědictví. Praha: Linde, 2010, s. 24. ISSN 1212-866X

Psychologie dnes 7-8/2002, Praha: Portál, s. 36.

- **Internetové odkazy**

Přehled o rozhodnutích soudů v řízeních o nezletilých dětech, [www. portal.justice.cz](http://www.portal.justice.cz), Ministerstvo spravedlnosti. 16. 11. 2010.

Ústavní soud: nesouhlas matky se střídavou péčí, www.stridavka.cz/ustavni-soud-nesouhlas-matky-sestridavoupeci.html, 16. 3. 2011.

Krizové centrum pro děti a dospívající, www.krizovecentrum.cz, 16. 3. 2011

Poradny Brno, <http://poradnybrno.sweb.cz>, 16. 3. 2011